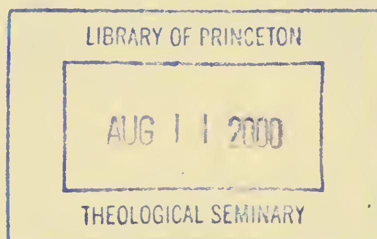

LIBRARY OF PRINCETON
AUG 11 2000
THEOLOGICAL SEMINARY

HET CONFLICT GEKOMEN,

DOOR

DR. A. KUYPER.

III.

De „Vredelievenden" in de Besturen.

AMSTERDAM,
J. H. KRUYT.
1886.

Prijs 25 Cents.

HET CONFLICT GEKOMEN,

DOOR

Dr. A. KUYPER.

III.

De „Vredelievenden" in de Besturen.

AMSTERDAM,
J. H. KRUYT.
1886.

I.

OP DE TEENEN GETRAPT.

Van vóór 1870 spreken we niet.

Tot op dát jaar toe waren de Besturen onder ons nog geheel in *Moderne* handen. Over die vroegere periode dus geen woord. Maar in 1870, *toen* kwamen de „Irenischen" dan op het kussen; en wie weert dan de vraag van onze lippen: „Wat hebben de Irenischen, als machthebbers in de Kerkelijke Besturen, dan nu deze vijftien lange jaren voor de eere van den Christus gedaan ?"

Bepalen we ons bij de beantwoording dier vraag tot het Classicaal Bestuur van Amsterdam.

Immers dit Bestuur kennen we dan nu eenigszins van naderbij.

Nu wete men wel, dat zulk een Classicaal Bestuur, indien het wil, een ongemeene macht ten goede kan uitoefenen.

Het bezit daartoe twee machtige attributen: ten eerste dat het „toezicht houdt op alle *predikanten*"; en ten andere dat het „acht geeft op alle *bestaande verkeerdheden* en die uit den weg ruimt."

Sinds 1870 had men dus mogen verwachten, dat ook de Irenischen in het Classicaal Bestuur van Amsterdam toezicht hadden gehouden op de hier aanwezige *Moderne* predikanten, en voorts hun invloed hadden aangewend, om al de schriklijke verkeerdheden, die in de groote Kerk van Amsterdam, met ieders medeweten, voortkankeren, in de mogendheid des Heeren tegen te gaan. En dat te eer, daar in dit Bestuur meest *Amsterdamsche* predikanten en ouderlingen zitting hadden, die dus van al deze verkeerdheden uitnemend op de hoogte waren.

En overmits nu een Classicaal Bestuur volstrekt niet uitsluitend handelt op ingekomen klacht, maar tot handelen geroepen is, zoodra, op welke wijze ook, eenige verkeerdheid tot zijn kennisse is gekomen, mocht men immers te goeder trouw een energiek geestelijk optreden voor de eere Christi van dit „omgezet" Bestuur te gemoet zien.

Vergeet toch niet, dat al deze Irenische heeren mannen waren, die eertijds jaar en dag tegen de onheiligheden van onze Moderne Synodale Besturen getoornd, en steeds geroepen hadden, dat deze Besturen niet voor eigen hoogheid moesten optreden, *maar voor den Heer!*

Niet zonder spanning beidde men dan ook de dingen, die komen zouden.

Het was aan de Irenischen in dit Classicaal Bestuur te over bekend, dat in de Kerk van Amsterdam zondag na zondag door tal van predikanten de grondslag zelf van onze Christelijke religie openlijk van den kansel ondermijnd wierd.

Ze wisten, deze heeren, dat de gemeente van Amsterdam, wel verre van door deze mannen met het Woord geweid te worden, meest steenen van hen ontving voor brood.

Het was hun meer dan ter oore gekomen, hoe al de heilige waarheden onzer Belijdenis door hen geloochend, de eere Christi verzaakt, de Verzoening door zijn bloed bestreden wierd; en de groote massa der gemeente, in steê van naar den Middelaar gelokt te worden, stelselmatig van Hem werd vervreemd.

Ze zagen het als met eigen oogen, deze Orthodoxe mannen, hoe de Sacramenten des Heeren hier elke week, en elke drie maanden, zoo door Bedienaren als door gemeenteleden, ontheiligd wierden.

En ook, ze wisten zoo goed als iemand, hoe de gemeente dientengevolge *tuchteloos* voortleefde; der wereld al meer gelijkvormig wierd; in toenemende mate verliep in *Mammon*-dienst en het najagen van zingenot; en dat van de 170.000 personen, die tot onze groote Kerk behooren, misschien *honderdduizend* geheel verwilderd voortdroomden, alsof er geen Kerk van Jezus meer bestond.

Bezat nu het Classicaal Bestuur van Amsterdam (gelijk thans ieder weet) de macht om te schorsen en zelfs „voorloopig" te schorsen, en achtte het zich (gelijk het thans in zijn publicatiën zelf uitsprak) krachtens Art. XI „tot handhaving der leer", gehouden, hoe uiterst gemakkelijk had dit Classicaal Bestuur dan niet reeds voor jaren *de eere van den Christus* kunnen hoog houden, en de ontheiliging van Woord en Sacrament kunnen stuiten, bijaldien het eens op staanden voet „voorloopig geschorst" had de Moderne heeren Dr. Berlage c. s., en

door zoo krassen maatregel plotseling én de Moderne Schriftuurondermijning én de Moderne Sacramentsontwijding had gestuit.

. . . .

Maar helaas, iets dergelijks meldt ons de historie *niet.*

Integendeel op deze *Moderne* predikanten is door de Irenischen *nimmer* toezicht gehouden. Aan deze „geruchtmakende en ergerlijke" Moderne verkeerdheden stieten deze Belijders des Heeren zich *nooit.*

Ze voerden die vijftien jaren lang, in hoogeren zin gesproken, dan ook letterlijk *niets* uit.

Aan geen enkelen misstand is door hen een einde gemaakt. Niet één enkele ergernis is door hen weggenomen.

Ze lieten alles gaan.

Hielden altoos hun tien vingers voor beî hun oogen.

Ja het scheen soms als zaten er in ons Classicaal Bestuur *mummiën van onaandoenlijkheid.*

. . . .

Of neen, *eens* is het toch gebeurd, dat in deze Classicale *satisfaits* het levensgevoel weer opwaakte.

Het was in 1875.

Er wierd Kerkvisitatie gehouden, en bij die Kerkvisitatie wraakte een der ouderlingen, de heer W. Kuhler, deze kerkelijke fictie als „een gruwel voor God" en noemde onze Besturen in zedelijken zin „onwettig."

En zie, toen vlogen die anders zoo kalme heeren opeens in woede en toorne op. Toen lieten ze terdege hun tanden zien.

Nu niet de majesteit van hun God, maar *hun eigen majesteit;* niet de eere Christi, maar *de eere van hun College;* niet de heiligheid van het Sacrament, maar de gaafheid van *hun eigen gezag*, was aangerand; — nu moest er doorgetast.

De heeren kwamen op 8 Juni saâm.

Dr. Cramer presideerde.

Er werd besloten, dat die booze ouderling (wat meende hij wel!) exemplair zou worden afgestraft.

Een scherp epistel wierd opgesteld.

Dat epistel ging naar den heer Kuhler, maar wierd als brandmerk ook aan den Kerkeraad ingezonden, en in dat epistel betuigden de Irenische heeren *„hun leedwezen en hunne verontwaardiging"*, dat... men hun Heer? neen... maar dat men *hun* hoogheid te na was gekomen.

Het „heilige huisje!"

Misdaad van gekwetste majesteit!
De heeren waren op hun teenen getrapt.
En nu kwam *de roede!*

. . . .

Teekent dit niet?

II.

UITGELEKT.

Aanvankelijk hadden de Irenischen in ons Classicaal Bestuur met de zaak der *Attesten* niets boos tegen den Kerkeraad in 't zin.

Dr. Vos liet zelfs verluiden, dat hij met opzet uit den Kerkeraad wegbleef, om in den boezem der Classicalen te beter den Kerkeraad te kunnen dekken.

En wie dat wilde, *kon* het.

Uit ons „Reglementen-leem" kneedt een wat handig pottenbakker u letterlijk *alles wils.*

o, Het gaat in die hoogere Kerkelijke Colleges zoo ongelooflijk zonderling toe!

Men vraagt onder die heeren niet: Wat zegt Gods Woord? Wat eischt de wet? Wat is recht? Wat is eisch van plicht en roeping? — maar eeniglijk: Hoe kan ook déze zaak weer zóó gekramd en zoo gelijmd worden, dat het boedeltje bijeen blijve?"

Twee beginselen woelen in het stroombed onzer Kerken tegen elkaar in: het *Geloofs*beginsel der Belijdenis, en het *Autoritair* beginsel der Reglementen. Die twee dreigen telkens met botsing. En zie, nu is al de kunst van een goed Synodaal Schipperaar maar hierin gelegen, *dat hij zulk een aanvaring voorkome!*

Noch uw waarheidszin noch uw rechtsbesef kunnen u daarbij hulpe bieden. Maar dat hoeft ook niet. Want als ge maar *handig*, als ge maar *gevat*, als ge maar van zekere *slimheid* niet misdeeld zijt, komt ge er vanzelf. Heel de kunst is maar, *om er altoos iets op te vinden!*

Met *twee* pannetjes bakt men dan. In het linksche pannetje geuren de aromatische kruiden van de *Belijdenis;* en in het rechtsche pannetje de *Reglementaire* slierasperges. En dan gaat het, van *dit* wat en van *dat* wat, en *hocus pocus* is fluks uw eereschotel gereed. *Gij* krijgt gelijk, maar hij die *tegen* u is, krijgt óók gelijk. Toch eigenlijk maar *half* gelijk; want *heel* gelijk, dat spreekt immers

vanzelf, heeft alleen de Classicale „in-het-gelijk-breider," de vondstenvinder van beroep!

Van deze hooge kunst nu gaf het Classicaal Bestuur van Amsterdam ook in de *Attesten*quaestie een onverbeterlijke proeve.

„Gij, Kerkeraad van Amsterdam," zoo redeneerden de heeren Dr. Vos c.s., „hebt in de Attestenquaestie, voor zooveel uw weigering aangaat om ze af te geven, *ontegenzeggelijk gelijk.* Want het Reglementsartikel laat een uitweg open. *Het verplicht u niet ze af te geven.* Maar ook, gij, Kerkeraad van Amsterdam, hadt toch weer *on*gelijk, want met vooraf te vragen, of deze jongelieden nu *den Heere Jezus* gingen belijden, overschreedt ge uw bevoegdheid. Reglementair waart ge onaantastbaar, maar dat opkomen voor den Naam van den Heere Jezus, zie, dát hadt ge niet moeten doen!"

Zoo stichtelijk ongeveer keuvelden de heeren.

En wat nog het fraaist is, dit fraaie stuk wierd maanden lang ganschelijk voor den Kerkeraad verborgen gehouden. Eerst later bij toeval vernam men er van. Officieel bezitten we het nog altoos niet. Het lekte slechts uit.

En zoo lekte ook eerst later uit (maar let nu eens op dit contrast) met wat overhaasting en inspanning datzelfde, anders zoo tamme, Classicaal Bestuur zich opeens ten oorlog ging rusten, zoodra er gevaar opkwam voor *het kerkelijk goed.*

Met de *Attesten*quaestie had men als altoos *gespeeld.* Maar nu „het goed der aarde" op het spel stond, voer er opeens in diezelfde heeren een ontzettende ernst.

Verbeeld u, op 14 December 1885 nam de Kerkeraad zijn bekend besluit; en reeds den 15 December, *dus daags daarna*, had men de leden, tot van Hilversum saâmgeklepeld; en nog eer er twintig uren sinds het nemen van het Besluit verloopen waren, was de eerste Dreigbrief aan den Kerkeraad reeds op de post.

En daarbij zelfs liet men het niet.

Integendeel. De krijgsraad kwam bijeen. Heel een plan van overrompeling wierd beraamd. En ook buiten den kring van het Bestuur wierd aan de neefjes en nichtjes in vertrouwen meêgedeeld, hoe men het aan zou leggen.

Zelfs wierd, eer er nog vonnis geslagen was, reeds een honderdtal vonnisbrieven ter perse gelegd.

Op 28 December, met pas het Kerstfeest achter zich en met het

Oudejaar op til, kwam het Classicaal Bestuur in allerijl saâm, om de laatste maatregelen te nemen!

Toen reeds heeft men in het geheim het Besluit van 14 December voorloopig vernietigd, en toen reeds was het lot der ter vervolging opgeschreven broederen beslist.

En van dit alles vernam men wel niets; maar reeds op 21 en 28 December viel uit de spanning en drukte dezer heeren toch zeer wel te gissen, dat ze iets in het schild voerden.

Opeens waren Berlage en Ternooy Apèl met Vos en Westhoff weer „vriendjes" geworden.

Wat wonder, het ging nu saâm tegen *den gemeenschappelijken vijand.*

En die vijand was *de ... Calvinist!*

o, *Issus de Calvin!*

III.

BIJ UREN.

Vier Januari 1886 is in de geschiedenis onzer Kerk een gedenkwaardige dag geworden.

Als bij uren is die booze dag doorleefd.

TIEN UUR.

Vergadering van het Classicaal Bestuur. Er kan niet langer getalmd. Tegen den avond van dien eigen dag is door den Voorzitter een vergadering van den Kerkeraad saamgeroepen. In die vergadering komt het Rapport over de Attesten aan de orde. Dat Rapport stelt voor, om de Attesten *niet* af te geven. Die conclusie zal doorgaan. En dan, dan komt er óók scheuring, *maar op de Belijdenisquaestie.* En dát kwaad, dát euvel moet tot elken prijs verhoed!

Er moet dus doorgetast. Ja, waarlijk, het zal er toe *moeten* komen. Een bliksemafleider *kan* niet gemist worden. Het *moet* van de *Attesten*quaestie overgeschoven op de *Beheers*quaestie. Dán eerst durft men den strijd aan.

Toch aarzelt men nog even.

„Het zijn toch onze broeders!" „We weten toch allen wel, dat die mannen door een ijver voor den Naam des Heeren worden gedreven!" „Laurillard, die van geen Verzoening door het bloed des

kruises hooren wil, zit in ons midden." „Eigenlijk..... *mag het toch voor God niet!*"

Maar dit roepen der consciëntie mist de weêrstandskracht en wordt gesmoord.

Straks sterft het weg.

Overmoed vlamt op en maakt de teederder roerselen in het gemoed machteloos.

Wel staat er reeds in de vonnisbullen gedrukt, dat ze niet dan met „diep *leedwezen*" tot zoo „*pijnlijken* maatregel" overgaan, maar noch van dit „leedwezen" noch van dit „pijnlijke" is op het oogenblik zelf dat men vonnis slaat ook maar het geringste spoor meer te ontdekken.

Eer tintelt er gloed van boozen hartstocht in het oog. Om den mond speelt een trek, die het zoet der wrake vertolkt.

„Dus, Mijneheeren, gij vindt ook, dat we al deze tachtig broederen aan moeten tasten!"

Ieder zwijgt.

De hamer valt.

En de tachtig getrouwen zijn opgeschreven ten kerkelijken doode.

. . . .

ELF UUR.

De tachtig vonnisbullen zijn geteekend. De kruiers besteld om ze rond te brengen. Reeds te twaalf uur gaat de schorsing in. Loopt, mannen, wat ge loopen kunt! Ziet hier elk uw lijstje! Slaat niemand over. En vooral, bezorgt de stukken sekuur!

En de goede Amsterdamsche kruiers reppen zich dat ze er den asem uitloopem. Het zijn er ook tachtig, die Geschorsten! En ze wonen zoo ver!

Bij enkelen komen ze nog bijtijds. Bij de meesten pas na twaalf uur. Bij enkelen zelfs eerst twee uren later. Gelukkige eenlingen, die nog twee uren nadat ge reeds geschorst waart, als vrije, ongeschorste mannen in uw onnoozelheid hebt doorleefd.

Maar zie, daar gaan nog andere boden uit!

Wat hebben deze?

Ook zij dragen brieven. Maar het zijn brieven van oproeping. Het Classicaal Bestuur heeft nu reeds besloten, *te komen doen wat des Kerkeraads is.* Nog dien eigen dag, reeds te 3 uur, moet er vergadering zijn.

Er mag geen uur verspild.

De Attesten moeten, eer de avond valt, in beginsel zijn afgegeven.

En met haaste gaan ook deze boden uit, om de *niet*-geschorste Kerkeraadsleden in aller ijl saâm te roepen.

DRIE UUR.

In het gewone Kerkeraadslokaal verschijnt het Classicaal Bestuur. Met dit Bestuur komt een twintigtal predikanten en een klein getal ouderlingen binnen.

Het Classicaal Bestuur verklaart, dat het den Kerkeraad tot wederopzeggens toe *onder curateele* zet, en *zelf* in diens plaats gaat zitten.

Het zegt niet, aan welk artikel het hiertoe de bevoegdheid ontleent. Het verklaart eenvoudig, dat het zulks doet.

En niet één meer van de twintig predikanten vindt den geest van Broes in zijn hart, om fier en kloek tegen zulk een gezagsaanmatiging te protesteeren.

Allen buigen het hoofd.

Allen zwijgen.

En het Classicaal Bestuur tijgt aan den arbeid.

Wie presideert?

Is dat, ja, waarlijk Ds. Westhoff? Moest het dan niet Ds. Krayenbelt zijn? Die was toch aan de beurt. Aan dien kwam het toe naar dagorde. Hoe kan het dan Westhoff wezen? Krayenbelt zal toch het praesidium niet hebben toevertrouwd aan . . . . Westhoff!

En toch, helaas, . . ook die smaad moest onzer Kerke overkomen. Krayenbelt, de oude man, die met den éénen voet reeds in het graf staat; Krayenbelt, die de Memorie van Cassatie meê onderteekend en in de Kerkvoogdij *voor* het bekende Besluit gestemd had; Krayenbelt was het, die gezegd had . . . *ja, het is tegen Gods Woord, Broeders, het mag niet!* En die man geeft . . . den voorzittershamer aan . . . Westhoff, wiens bitterheid tegen zijn broederen hem ten volle bekend en wiens onbesuistheid hem zelven zoo vaak een oorzaak van klacht was!

o, Een zeer bittere beker is op dien bitteren dag door ons uitgedronken, maar niemand heeft ons bitterder druppel daarin gemengd dan Ds. Krayenbelt, toen hij dien jeugdigen ambtgenoot met den hamer wapende.

En nu, we zwijgen.... Ook die beker is gedronken, en God vergeve zoo grievende ergernis, als hiermee aan de broederen wierd gegeven, aan den ouden, maar daarom niet onschuldigen, man.

Westhoff presideert dan.

IJlings komt de *Attesten*quaestie voor. o, Die *Attesten*quaestie, dát is de gevaarlijke lont, die bijna al het kruit had aangestoken. Dat de wigge, die bijna heel den kerkelijken muur in tweeën had doen splijten. Die *Attesten* waar de Naam des Heeren aan hing en de heilighouding van zijn Sacrament!

Die *Attesten*quaestie was voor deze Classicale heeren een ware nachtmerrie waaronder ze geleden hadden. De doorn in hun ordelievend oog. De horzel, die hen nu deze zes weken gejaagd had.

En daarom, nauwelijks zijn de brieven van schorsing aan hun adres aangekomen, of het eerste wat de heeren doen, is, die doodsgevaarlijke *Attesten*quaestie uit de wereld helpen.

Met haaste, zonder debat, zwijgend alsof men een doode uitdroeg, wordt het besluit genomen, om, ingaande tegen Gods Woord (gelijk de heeren Krayenbelt, Deetman, Lütge, Brummelkamp, en wie niet al, oorspronkelijk verklaard hadden), en niet minder ingaande tegen den uitgedrukten wil van drie vierden van den Kerkeraad, *de Attesten toch uit te reiken.*

Toen geschiedde de zonde!

Va banque!

Daar liggen ze te uwer beschikking, Moderne gemeenteleden! Treedt toe en neemt ze!

„Want, weet ge, wel zouden wij, leden van het Classicaal Bestuur, het *schriklijke zonde voor God* vinden, *indien* ge Modern waart en toch aan het heilig Nachtmaal gingt. Maar! (*augur augurem ridet* [1]), Modern.... neen, dat zult ge wel *niet* wezen. „*We zullen u maar houden voor goed Orthodox!*"

. . . .

De man die dat schreef, moest eer hij zijn naam er onder zette, toch even zelf om zoo „gedrochtelijke fictie" lachen.

En nu, die lach was aanstekelijk.

Ieder die het las, lachte onwillekeurig ook!

ZES UUR.

Tegen zes uur 's avonds had de heer Ds. Renier, die *niet* geschorst was, een samenkomst op de Ministeriekamer saâmgeroepen.

Hij was Voorzitter van de *Gevolmachtigde Commissie in zake de*

---

[1]) Heidensche priesters, die niet meenden wat ze zeiden, lachten er in het vuistje om.

Attesten, en had in die qualiteit onderscheidene Kerkeraadsleden uitgenoodigd hem eenige inlichtingen te komen verstrekken.

Dit mócht natuurlijk.

Evengoed als een geschorst ouderling zijn recht niet verliest om in de ouderlingenbank te zitten, zoo verliest hij ook zijn recht volstrekt niet om in een kerkelijk lokaal te verschijnen, als een hiertoe gequalificeerd persoon hem oproept.

Nu nóg mag Ds. Renier precies hetzelfde doen en mogen de geschorsten evengoed opkomen.

Van iets onwettigs was dus geen sprake, en zoo schelden dan ook volkomen te goeder trouw omstreeks zes uur eenige Kerkeraadsleden aan de Kosterij der Nieuwe kerk.

Maar zie, tot hun verbazing stuitten ze hier op tegenstand. Ds. Westhoff en Ds. Van der Dussen weigeren den toegang, en de deuren der lokalen bleken op den sleutel te zijn gedraaid.

Toch ging men door. Een Amsterdammer is niet gewoon, zich aan verzet van onbevoegden te storen. Op last van Kerkmeesters wierd de deur der bovenzaal dan ook opengedraaid, het licht wierd opgestoken, en de broederen kwamen binnen.

Daar gekomen vernam men van Ds. Renier, dat de samenkomst thans geen doel meer kon treffen. Dat het geweest was voor de *Attesten*-quaestie, en dat deze quaestie, helaas, reeds denzelfden middag te drie uur door een machtsdaad van het Classicaal Bestuur was beslist.

Toch ried men elkaar nog een oogenblik saâm te blijven.

Er was door Ds. Westhoff Kerkeraadsvergadering *tegen zeven uur* uitgeschreven. Deze was *niet* afgezegd. De *niet*-geschorste leden moesten daar dus heen. En de *wel*-geschorste, waaronder ook onderscheidene diakenen waren opgekomen, wenschten zich bij den Kerkeraad te vervoegen om advies.

Onder druk gesprek over de dingen die komen zouden, beidde men dus den klokslag van zeven.

ZEVEN UUR.

Toen het uur sloeg gingen de *niet*-geschorste leden van den Kerkeraad naar beneden, en verzochten heeren Kerkmeesters hen wel te willen bijstaan, opdat de heeren Westhoff en Van der Dussen niet weer geweld mochten plegen. De meeste geschorste broederen bleven zoolang boven.

Doch, helaas, toen men beneden kwam, had de zaak reeds een ernstiger aanzien gekregen. *Ds. Westhoff had politie ontboden en binnen in de Kosterij drie Agenten voor de deur der Kerkeraadskamer op post gezet.*

Dit móchT natuurlijk niet. Hiertoe had ook de politie zich niet mogen leenen. In een bewoond huis *mag* geen politie toegelaten dan met toestemming van den bewoner of beheerder. In zijn overmoed was Ds. Westhoff zijn boekje te buiten gegaan. En ijlings nam Dr. Rutgers als Eerst-gecommitteerde der Nieuwe kerk dan ook maatregelen, om aan dit schandaal, *van in een kerk politie tegen broederen in te roepen*, een einde te maken.

De bewoner van het huis, de heer Karres, ging naar het politiebureau, om onmiddellijk verwijdering van deze agenten te eischen, en op verzoek van Dr. Rutgers ging de heer Hovy met Prof. Fabius, als jurist, naar den Burgemeester, om zijn beklag over dit voorval te doen.

Dit hielp dan ook.

Vrij spoedig verscheen een Inspecteur van politie, die stil zijn agenten meênam, en slechts buiten de deur wacht bleef houden, voor het mogelijke geval, dat er iets gewelddadigs gebeurde.

Overmits het echter van geen overwegend belang was, of men boven of beneden vergaderde, ried men toen de vergadering van den Kerkeraad op de bovenzaal te houden; te meer daar de vergadering tóch incompleet zou zijn, en dus in geen geval kon doorgaan.

Bij absentie van den Praeses, wierd volgens het Reglement, zijn taak toen door een ander leeraar waargenomen. De naamlijst wierd afgelezen. Geconstateerd, dat men onvoltallig was, en dus de vergadering verdaagd. Niet echter dan nadat de geschorste broederen hun brieven van schorsing hadden vertoond en het oordeel der vergadering hadden gevraagd, in hoeverre men deze stukken, *als formeel geheel onwettig*, kon erkennen. . . . . Ook de behandeling dier vraag moest intusschen uitgesteld!

Toen bad men.

Men droeg den nood onzer Kerken den Heere op; stelde de zaak in *Zijn* handen; en ging toen, terwijl de gedachten in veler hart zich vermenigvuldigden, omstreeks negen uur in tamelijk gespannen stemming uiteen.

IV.

EEN DEUR.

Elke deur met een slot schept een recht. Want bij elke deur van dien aard, doet zich de vraag voor: *Wie heeft recht die deur te sluiten?*

Het groote Leidsche proces kwam ook over het sluitingsrecht van een deur aan.

En zie, gelijk geval was het hier.

Lezers van buitenaf moeten namelijk weten, dat aan de Nieuwe kerk op den Dam alhier een Kosterij is verbonden, en dat zich in die kosterij, links als men binnenkomt, een tamelijk ruime vergaderzaal bevindt, die, zeer net voor zitplaatsen ingericht, een kleine tweehonderd personen kan bevatten.

Ook die vergaderzaal heeft een *deur;* op die deur is een *slot;* in dat slot hoort een *sleutel;* en dus dient ook bij deze deur de vraag beantwoord: Wie en wie alleen heeft het sluitingsrecht over die deur?

Deze vraag nu is even spoedig opgelost als gedaan, want evenals bij elke deur, komt ook hier het sluitingsrecht oorspronkelijk uitsluitend aan den *eigenaar* toe, en voorts alleen aan dengene aan wien de eigenaar dit heeft *opgedragen* of *afgestaan.*

Eigenaar nu van deze deur is de Gereformeerde Gemeente van Amsterdam. Deze is eigenaresse van alle hoofd- en bijgebouwen, en dus ook van alle deuren, die aan of in die gebouwen met scharnieren vastzitten.

Overmits nu echter de „Gemeente van Amsterdam" een eigenaresse is onbekwaam om zelve haar goed te bewaken, heeft zij *Beheerders* over haar goed aangesteld, mannen die namens haar voor haar recht moeten opkomen.

Wie zijn nu de Beheerders, die namens de gemeente ten deze optreden?

Antwoord: *De Kerkvoogdij*, of wat men hier noemt: *de Kerkelijke Commissie.*

Het staat óverduidelijk in art. 1 van het Beheers-reglement: „*In naam der Nederduitsche Hervormde gemeente oefent de Commissie* (en niet de Kerkeraad) *het Beheer uit*" Zij doet het wel „krachtens den last door den Algemeenen Kerkeraad op haar verstrekt." Maar bij de oplegging van dien last sprak de Kerkeraad niet uit eigen Synodale bevoegdheid, maar krachtens *mandaat der gemeente.*

Twijfel kan hier dus niet rijzen. *Eigenaresse* van alle kerkgoed is de Gemeente. *Beheerderesse* is de Kerkvoogdij. En bij laatstgenoemde berust derhalve ook over de deur der groote vergaderzaal het Beheersrecht, met inbegrip van het Beheersrecht over den sleutel.

Nu kon intusschen de Kerkvoogdij als Beheerderesse, 'tzij tijdelijk, 'tzij duurzaam, het sluitingsrecht over die deur aan een derde als *Gebruiker* hebben overgedragen.

Als ik een huis bezit en dat *verhuur*, draag ik hiermeê stilzwijgend, voor den duur der huur, het sluitingsrecht van de huisdeur over aan mijn huurder. Of ook als ik kamers te huur hang, en ik vind er een huurder voor, dan heeft deze wel terdege het recht, om de kamerdeur achter zich op slot te doen. En zelfs als ik lokalen voor een vergadering afsta, dan moet de voorzitter dier vergadering tevens geacht worden, *gedurende den duur der vergadering,* de zaaldeur voor ongenoode gasten te kunnen sluiten.

Korter gezegd: Het sluitingsrecht van een deur kan dus ook overgaan op den *Gebruiker* van een huis, een kamer of een zaal.

Vrage dus, of wellicht de groote vergaderzaal in de Nieuwe kerk tijdelijk of duurzaam op zúlk een wijs aan een vast Gebruiker was afgestaan, dat de sleutel er van niet meer in de hand der Beheerders berustte?

En ja, er zijn *Gebruikers* van deze groote vergaderzaal. Laat mij ze u op het rijtje af opnoemen.

Gebruikt wordt deze groote vergaderzaal:

1⁰. voor vergaderingen van den Kerkeraad.
2⁰. „ „ „ de Kerkvoogdij.
3⁰. „ „ „ de Classis.
4⁰. „ „ „ het Presbyterie.
5⁰. „ „ „ heeren Collectanten.
6⁰. als stembureel van Kerkeraad of Kerkvoogdij.
7⁰. voor losse bijeenkomsten, zooals nog onlangs voorkwam.
8⁰. „ te houden Bijbellezingen.
9⁰. „ te houden Cursussen.
èn 10⁰. voor het ter lezing leggen van stukken van Kerkeraad of Kerkvoogdij voor de gemeente.

Deze ééne zaal dient dus voor *tienderlei* doel, en het genot ervan komt beurtelings ten goede aan *tien* onderscheidene verzamelingen van menschen.

Al het beweren, dat deze kamer uitsluitend *Kerkeraadskamer* zou zijn, gaat dus *tegen beter weten in*, en is — er is geen zachter woord voor — brutaalweg *verzonnen*.

Praeses en Scriba van het Classicaal Bestuur wisten evengoed als Ds. Westhoff met zijn scriba Aalders, dat deze zaal volstrekt *niet* uitsluitend Kerkeraadszaal was, maar dat dezelfde zaal naar vaste usantie,

evenzoo gebezigd wierd b.v. voor de vergaderingen van de Kerkvoogdij en van heeren Collectanten.

Beheerders hadden dus te doen *niet* met *één* gebruiker, aan wien *uitsluitend* gebruik van deze zaal met het permanent sleutelrecht was afgestaan; maar met *allerlei soort gebruikers*, die beurtelings, nu de één dan de ander, in deze zelfde zaal vergaderden; en bovendien als *Beheerders* vergaderden zij er zelven ook.

En nu willen we toch aan een ieder man van billijkheden, aan elk eerlijk hart dat recht verstaat, gevraagd hebben: Als een beheerder éénzelfde zaal beurtelings voor vijf, zes gebruikers moet gereed houden, is het dan ooit denkbaar of op eenigerlei wijze mogelijk, *dat één dier vele gebruikers het recht zou bezitten, om die deur én voor de andere gebruikers én voor de beheerders af te sluiten?*

Let wel, er is nu geen sprake van het recht om de deur te sluiten, *gedurende den tijd dat er vergadering is;* maar van het recht om de deur te sluiten *na afloop* van de vergadering, als er *geen* vergadering meer gehouden wordt.

En dan weerlegt uiteraard dit gansch zot en ongerijmd beweren zich zelf.

In een Universiteitsgebouw is een groote Collegezaal, waarvan beurtelings aan zes à zeven hoogleeraren het gebruik voor hun lessen is afgestaan. „Goed", zegt één dier zeven heeren, „*mij* hebt ge die zaal afgestaan. Dus steek ik er den sleutel van in mijn zak, en roep politie als een der andere collega's er in wil!"

Al te dwaas, zegt ge!

Natuurlijk, en hoe zou dus ooit een zaal als deze, die voor *tien* onderscheidene Gebruikers dient, door één dier *tien* kunnen gesloten worden; daar dit immers de negen overige gebruikers feitelijk van het genot van hun recht zou berooven?

Ge huurt een lokaal in *Frascati*, om 's weeks tweemaal te vergaderen. Maar *Frascati* geeft het gebruik van *die zelfde zaal* op andere dagen en uren óók aan zes *andere* corporatiën. Gaat het nu aan, dat gij bij het weggaan de deur achter u dichtsluit, den sleutel meeneemt, en belet dat morgen of overmorgen die andere corporatiën er in komen?

Nog eens: Al te dwaas, zegt ge.

En ik stem u dat toe; mits ge wel inziet dat de handeling van het Classicaal Bestuur precies even ongerijmd was en wat Ds. Westhoff zich aanmatigde precies even onzinnig.

De Kerkeraad van Amsterdam heeft het recht, om (voor zooveel

geen verbouwing, reparatie enz. dat verhindert) met tal van andere corporatiën van *de groote zaal* aan den Dam voor zijne vergaderingen gebruik te maken. Dit recht komt hem toe krachtens usantie en beschreven bepaling. Ze heet van dit hoofdgebruik zelfs *Kerkeraadskamer*. Zoolang die vergadering duurt heeft dus zijn Voorzitter te beslissen, wie er al dan niet in mag. Maar zóó is de vergadering van den Kerkeraad niet uit, of de beschikking over het lokaal gaat weer op de Beheerders terug, die te zorgen hebben, dat het te bepaalder ure weer voor andere corporatiën open sta en van vuur en licht en schrijfbehoeften voorzien zij.

Nooit heeft de Kerkeraad dan ook een sleutel van die zaal bezeten. Nooit heeft de Kerkeraad, maar altoos *de Kerkvoogdij*, voor schoonstoffen, verwarmen en verlichten van het lokaal gezorgd. En slechts door een te groot vertrouwen van den Koster is men een sleutel machtig geworden.

Volledigheidshalve voeg ik dit er bij, omdat het ook had *kunnen* zijn, dat de Beheerders aan *elk* der Gebruikers een sleutel hadden verstrekt, en aan elke corporatie op haar beurt hadden opgedragen, om voor de schoonstoffing, verwarming en verlichting dezer zaal te zorgen.

Maar ook dit was volstrekt *niet* het geval.

Noch het Presbyterie, noch het College van heeren Collectanten, noch de Classis deed hier ooit iets aan, maar voor al deze corporatiën wierd, *op last van heeren Kerkvoogden*, de groote zaal steeds bediend en in orde gebracht door *den Koster van de Nieuwe kerk.*

Artikel 1 van de *Instructie voor de Kosters* beslist de zaak dan ook.

Daarin toch staat duidelijk en met zoovele woorden: „Aan de Kosters is opgedragen het toezicht over de kerk, waarvoor zij zijn aangesteld, *en de gebouwen tot deze behoorende*". En voorts: „Zij oefenen dit *toezicht uit onder oppertoezicht van de Kerkvoogdij* in het algemeen, en van *de Subcommissie, waaronder zij gesteld zijn, in het bijzonder*".

Hoe men zich dus ook wende of keere, over de vraag: „Wie over de sluiting van die deur had te zeggen?" — bestaat in rechten niet de allergeringste onzekerheid.

Dat recht berustte bij de *Gemeente* als *eigenaresse* van de kerken.

Berustte namens haar bij de *Kerkvoogdij* als *beheerderesse.*

En berustte in engeren zin, namens de Kerkvoogden bij Prof. Dr. Rutgers, Ds. H. W. van Loon en den heer J. W. Meijer, als Gecommitteerden voor de Nieuwe Kerk.

Stel dus al, de heeren Dr. Rutgers en Ds. van Loon waren door

schorsing of wat dan ook, onbekwaam tot handelen geworden; ja, neem eens aan, dat ze ons plotseling door den dood ontvallen waren, — dan zou het recht tot sluiting van de deur nog altoos uitsluitend berust hebben bij den heer Meijer.

Maar wie ook sluiten, wie ook verzegelen kon, de Kerkeraad, die niets dan medegebruiker was, kon dit *nooit*.

V.

GEPANTSERDE PANEELEN.

De Kerkvoogdij (*niet* de Kerkeraad) van Amsterdam was tegen zes Januari j.l. door haren Voorzitter saamgeroepen, om des avonds te zeven uur te vergaderen in de groote zaal aan den Dam.

Dit is haar vaste vergaderzaal.

Artikel 5 van haar huishoudelijk reglement schrijft haar het vergaderen in *deze* zaal zelfs als regel voor.

Kerkeraadsvergadering zou er dien avond *niet* zijn, maar uitsluitend *vergadering van de Kerkvoogdij*.

Op dit feit, dat dusver geheel uit het oog is verloren, vestigen we ten zeerste de aandacht. De *Kerkvoogdij* moest in de Kerkeraadskamer saâmkomen, en het vergaderen juist in *die* zaal was haar plicht en haar recht.

De heeren Adriani en Vos, die beiden leden der Kerkvoogdij geweest waren, wisten dit. Ze hadden er zelven altoos als Kerkvoogden meêvergaderd. Twijfel noch onbekendheid kunnen ze voorwenden.

Het besluit dezer heeren, om deze zaal af te sluiten en er bewakers bij te plaatsen, had dus geen andere strekking, *dan om op* 6 of 7 *Januari j.l. aan heeren Kerkvoogden te beletten in hun gewone vergaderzaal saâm te komen.*

Zien we thans, hoe dit toeging!

Toen ik Dinsdag 5 Januari met Prof. Rutgers en Prof. Lohman over den Dam wandelde, ried ik Dr. Rutgers aan, zich toch eens in de Nieuwe kerk te vertoonen. Wel had geen onzer nog het allergeringste vermoeden, dat de heeren Adriani, Vos en Westhoff zoo ongehoorde feitelijkheden zouden aandurven, als ze bestaan hebben, maar toch ... het scheen mij niet overbodig, een oog in het zeil te houden.

We vonden dien middag „de deur" nog onbewaakt, maar toch op

het nachtslot gesloten, en vernamen op navrage, dat Ds. Westhoff den sleutel had meêgenomen.

„Goed," zei Dr. Rutgers hierop overluid, „dan zal ik die deur morgen wel laten opensteken. We moeten als Kerkvoogdij 's avonds vergaderen, en moeten er dus in elk geval in!" En met dat zeggen stapten we den Dam weer op, zonder dat óf bij mij, óf bij een der andere heeren nog eenig denkbeeld oprees, dat het tijd wierd om ons te verweren.

De noodzakelijkheid hiervan begon eerst aan den avond van dien zelfden dag, en ook toen nog pas van lieverleê, voor ons duidelijk te worden, toen we vernamen, wat het Classicaal Bestuur zich dien eigen of den vorigen dag veroorloofd had.

Ons wierd toch bericht, dat het Classicaal Bestuur niet alleen tijdelijk *andere Kerkmeesters* in plaats van de „geschorste" Kerkeraadsleden had aangewezen, maar zelfs tijdelijke leden had benoemd voor de Financiëele Commissie. O. a. den heer Holzmann [1]).

Deze mededeeling wekte voor het eerst onzen argwaan.

Ei zoo! dachten we, zou het Classicaal Bestuur het dan heusch aandurven, om morgenavond de deur te bezetten; ons, Kerkvoogden, aan de deur van onze eigen vergaderzaal af te wijzen; en vreemde personen in het Beheer van het kerkelijk goed in te schuiven!

Wat beheerder of bewindvoerder zou man van eer zijn en zijn plicht kennen, om ooit zoo vermetelen aanslag op zijn Beheersrecht lijdelijk te dulden!

Nog dien eigen avond wierd dan ook besloten, dat men *onzerzijds* tot bewaking van de Kosterij zou overgaan. Wat elk beheerder, die zijn plicht kent, bij mogelijk gevaar voor het hem toevertrouwde pand *doet* en doen *moet,* namen ook wij ons voor reeds den volgenden morgen te doen, t. w. *het aanstellen van bewakers.*

Om geen opzien te baren, scheen het ons beter, die wakers reeds in den vroegen morgen naar de Kosterij te zenden, en vonden het zelfs geraden, er eer de wakers binnenkwamen, in persoon even aan te rijden. Men kon nooit weten, de Koster kon eens in de war zijn met zijn vele instructiën. Ook vroegen we den heer De Savornin Lohman met ons te gaan, en ontboden we Mr. Th. Heemskerk. Immers, het kon eens zijn, dat het Classicaal Bestuur dien eigen nacht reeds tot gewelddadigheden ware overgegaan. In dat geval kon er een oogen-

[1]) Voor den heer Holzmann is dit feit zeer bezwarend. Hij toch wist als gewezen Kerkvoogd uitnemend wel, dat alleen de Kerkvoogdij leden in de Financieele Commissie aanstelt; en dat de Kerkeraad dit nooit deed noch ooit doen kan.

blik moeielijkheid ontstaan of ware allicht de hulp der justitie in te roepen. Dat rechtskundig advies noodig was, behoorde dus tot de gebeurlijkheden. En wie dat weet, neemt rechtskundigen bijstand meê.

Die voorzorgen bleken dan ook al spoedig gansch niet overbodig te zijn geweest.

Immers, nauwelijks was op ons schellen de deur der Kosterij geopend, of er vertoonden zich twee mannen, die verklaarden in last te hebben, *ons den toegang te beletten.*

Naar ons later ter oore kwam was Ds. Westhoff Dinsdagavond nog aan de Kosterij geweest; had daar wellicht iets gehoord van Dr. Rutgers' zeggen „dat hij de deur wel zou laten opensteken", en had ijlings tweeërlei maatregel genomen, om deze uitoefening van Beheersrechten met geweld te verhinderen.

De *eerste* maatregel bestond hierin, dat hij bij de heeren Lenssen & Co. een amerikaansch vleugelslot bestelde met order, om dit op de bewuste deur te schroeven, en voorts last gaf, om de vier paneelen van deze deur aan de binnenzijde met pantserplaten te versterken.

En de *tweede* maatregel was, dat hij dien eigen avond een bode der Diaconie, die toevallig aanwezig was, als waker voor dien nacht aanstelde, en reeds zeer vroeg in den morgen twee andere, door Dr. Vos gelaste, wakers zond, om, desnoods met geweld, den toegang tot zaal en kosterij aan heeren Kerkvoogden te beletten.

Deze wakers vonden we dan ook, en zij waren het, die, zij het ook op beleefde wijs, ons het handelen op ons eigen erf verhinderen wilden.

Toch schikte zich dit.

Deze wakers, die volstrekt niet vooraf geweten hadden, hoe ze er inliepen, waren er niets op gebrand om te blijven. Ook al waren ze gebleven, ze hadden, toen onze wakers binnen waren, toch niets meer kunnen uitvoeren. En na eenig over en weer gehaspel met de politie, was omstreeks elf uur dan ook de wettige orde aan de Nieuwe kerk hersteld.

De *on*wettig ingedrongen macht had zich verwijderd. De *wettige* Beheerders waren weer ter plaatse. En gelijk men straks óns de deur had willen wijzen, zoo waren *wij* thans zoo voorzichtig, voorshands niemand toe te laten.

Nu eenmaal gebleken was, wat booze stukken men dorst doorzetten, was waken *plicht* geworden. Een beheerder, die zich uit het bezit van het hem toevertrouwde pand laat stooten, kent zijn roeping niet.

Een wacht wierd dus aangesteld. Aan alle vergaderingen tijdelijk

het gebruik van de lokalen aan de Nieuwe kerk ontzegd. De gepantserde deur op last van Gecommitteerden der Nieuwe kerk geopend. En voorts in overleg met den Koster alle maatregel genomen, die tegen overrompeling beveiligen kon.

VII.

WIE WAS „KERKBESTORMER"?

Er zijn, dat spreekt niemand tegen, in de Kosterij der Nieuwe kerk op 5/6 Januari jl. *van twee zijden* feitelijkheden gepleegd.

Er is een deur **ge**sloten en **ge**pantserd op **5** Januari; en diezelfde deur is **ont**sloten en **ont**pantserd op **6** Januari.

En zoo ook. Er zijn wakers in die Kosterij, met last om personen te weren, aangesteld op den **5**den Januari, en er zijn andere wakers met gelijken last in diezelfde Kosterij geplaatst op **6** Januari.

De feitelijkheden worden dus niet betwist; maar wel ontstond geschil over de vraag: Wie was de inbreker, wie de Kerkbestormer?

Was dit Ds. Westhoff op 5 Januari? Of wel was het Prof. Rutgers op 6 Januari?

Vooral dit punt dient scherp onderzocht, en uitgemaakt.

Vier onderstellingen dienen daarbij onderscheiden te worden, en bij elk dier vier zal men zien, dat Ds. Westhoff *de schuldige* is en dat de Kerkvoogdij stipt handelde naar *plicht*.

De *eerste* onderstelling is, die van het Classicaal Bestuur op 11 Januari 1886.

Toen toch maakte het Classicaal Bestuur bij openlijke advertentie bekend, dat het de Commissie van Kerkvoogden als geheel *onwettig* beschouwde, en „dus niet meer erkende."

Op dit standpunt kon het Classicaal Bestuur zich inbeelden: 1°. de Commissie bestaat niet wettig meer; 2°. valt de Commissie weg, dan komt de Kerkeraad voor haar in plaats; 3°. nu ook de Kerkeraad wegviel, kom ik, Classicaal Bestuur, om te doen wat des Kerkeraads is; — derhalve ik ga mij gedragen als Kerkvoogd.

Nu geven we volstrekt *niet* toe, dat deze voorstelling ook maar één oogenblik houdbaar is; straks zal onbetwistbaar het tegendeel blijken; maar op die wijs kon men zich ten minste nog *voorstellen*, hoe de Classicalen zich de zaken *gedroomd* hadden.

Maar, en dit doet alles af, zelfs van dit vlugge spel der verbeelding kan aan Ds. Westhoff nooit het profijt gegund, overmits het te bewijzen is, dat op 5 Januari de Kerkvoogdij nog wel terdege als wettig door het Classicaal Bestuur erkend wierd.

Immers op dien eigen dag 's namiddags te 3 uur, heeft het Classicaal Bestuur *nog tijdelijke leden voor deze Commissie aangewezen;* en natuurlijk voor een Commissie die men als *on*wettig beschouwt, doet niemand meer een aanvullende benoeming.

Deze eerste onderstelling vervalt dus!

De *tweede* onderstelling had déze kunnen zijn:

„Ik, Classicaal Bestuur, kom, om te doen wat des Kerkeraads is. Als zoodanig breek ik ook in alle Kerkelijke Commissiën in. Hier ter stede is ook de Kerkvoogdij een Kerkeraads-commissie. Alzoo, ook in de Kerkvoogdij word ik de handelende persoon."

Doch ook dit gaat niet op.

Immers, de heeren Classicalen huldigen het systeem, dat hun gedeputeerden slechts zóóveel stemmen bezitten, *als er leden geschorst zijn.* Hiermeê echter hadden ze hoogstens over 6 van de 23 stemmen te beschikken, en kon dus nooit door hen, zonder voorkennis en goedkeuring van de overige 17 leden gehandeld zijn.

De *derde* onderstelling is, dat het Classicaal Bestuur volhield: *De geschorste Kerkeraadsleden zijn ook geschorst voor de Kerkvoogdij.*

„Het Reglement der Kerkvoogdij zegt het in art. 40 wel vlak omgekeerd; maar daar stoor ik mij niet aan. Ik, Classicaal Bestuur, beschouw dat art. 40 als *niet* geldend. Derhalve Dr. Rutgers c. s. staan tijdelijk als Kerkvoogden op non-actief!"

Dat dit metterdaad de voorstelling was, die de Classicale heeren zich op 5 Januari van de zaak maakten [1]), kan bewezen. Immers een schrijven in het bezit van den koster Karres en dat eigenhandig door Dr. G. J. Vos Az. onderteekend is, verbiedt hem „eenige order hoegenaamd uit te voeren van een hem als geschorst bekend ouderling enz., *die als zoodanig ook niet meer als Kerkmeester fungeert.*"

Neem dit systeem dus voor een oogenblik aan. Dr. Rutgers en zijne medegeschorsten fungeerden dan op 5 Januari niet meer als Kerkmeesters, en waren dus ontslagen van hun plicht, om voor het Beheer te waken. Maar *wel* fungeerden dan natuurlijk nog altoos de

[1]) Later namen ze een ander standpunt in.

17 *niet*-geschorsten, en voor de Nieuwe kerk met name de heer J. W. Meijer.

De Beheers*rechten* en Beheers*plichten* bleven dus ook bij déze onderstelling in uitnemende handen; en ook al neemt men derhalve aan, dat Dr. Rutgers tot handelen *on*bevoegd was, nooit en in geen enkel opzicht gaf dit nog aan *den ganschelijk onbevoegden* Ds. Westhoff eenig het minste recht tot optreden.

Hij stond er in elk geval buiten.

Zoolang er te Amsterdam nog een Kerkvoogdij als Beheerderesse van het goed der Gemeente bestaat, en wel een Kerkvoogdij van niet minder dan *zeventien* personen, heeft én Kerkeraad, én Classicaal Bestuur, én Ds. Westhoff de handen thuis te houden.

Volgens geen der drie genoemde onderstellingen is er dus, 't zij voor het Classicaal Bestuur, 't zij voor Ds. Westhoff, ook maar de zwakste schijn of de flauwste schaduw van recht te ontdekken, om zich de gewelddadigdheden te veroorloven, waartoe men overging.

En nemen we nu eindelijk de *vierde* of laatste, en naar ons vast en zeker dunkt, eenig ware onderstelling, dán valt Ds. Westhoff natuurlijk geheel.

Deze onderstelling is namelijk, dat voor Kerkvoogden het 40e artikel van het hun door den Kerkeraad zelven opgelegd Reglement *wel terdege gold*, en dat dus de geschorste leden der Kerkelijke Commissie „*in volle functie bleven*".

In „volle functie". Dit zijn de eigen woorden, waarin de Kerkeraad aan de Kerkvoogdij zijn last ten deze voorschreef.

Gaat dit toch door (en we zien waarlijk niet in, hoe men dit betwisten zal), dan is het zoo klaar als de dag, dat niet alleen de zeventien *niet*-geschorste personen, maar ook de zes *geschorste* leden der Kerkvoogdij op 5 Januari nog in volle functie waren.

Dan volgt hieruit rechtstreeks, dat alleen Kerkvoogden, in hun qualiteit van Beheerders, zich als eigenaren gedragen mochten.

En dan is hiermeê bewezen, dat Ds. Westhoff op 5 Januari, toen hij, *zonder* eenig Beheersrecht te bezitten, de deur in de Kosterij pantseren liet, *verboden geweld* pleegde aan eens ander mans goed; en dat daarentegen Prof. Rutgers, toen hij op 6 Januari aan dit brutale geweld een einde maakte, zich slechts van zijn plicht kweet als wettig Beheerder.

De Tweede Kamer heeft het gebruiksrecht van een zaal op het Binnenhof; zelfs het uitsluitend gebruiksrecht.

Maar wat meent ge wel, dat de Minister des Konings doen zou,

als Mr. Cremer in zijn qualiteit van Kamer-Voorzitter de deuren der vergaderzaal eens liet dichtspijkeren, en wachters bij de deur zette, om hem, Minister, desnoods te keeren met geweld?

Mij dunkt, elk Minister van karakter zou met onverstoorbare kalmte die wachters laten arresteeren, en even doodkalm de kamer laten openbreken.

Welnu, zoo ook deed Dr. Rutgers.

En daarmeê deed ook hij niets dan *zijn plicht.*

VIII.

AMBTSEED.

Thans kom ik op een nog zonderlinger spraakverwarring bij de tegenpartij, die, helaas, de nauwheid van consciëntie niet te voordeelig doet uitkomen.

Waaraan heeft een commandant aan boord zich te houden? Natuurlijk *aan zijn orders!* Waarnaar heeft een vorstelijk gezant zich te gedragen? Natuurlijk *naar zijn instructiën!* Waaraan heeft een beheerder of lasthebber zich te binden? En het antwoord luidt nogmaals: *aan zijn reglement.*

Mag ik nu, eer ik verder ga, aan elk lezer op dèn man af vragen, of op dit drievoudige, stellige antwoord ook maar iets is af te dingen?

Vragen b. v. of soms zulk een kapitein, zulk een gezant, zulk een lasthebber eerst nog zelf te beoordeelen heeft, of die orders, die instructiën, die reglementaire bepalingen *wel goed zijn?*

Vragen of de uitvoering van zulk een last of order eigenmachtig door de gelastigden *kan worden op zij gezet?*

Vragen ook, of degeen, aan wien zulk een instructie of reglement opgelegd is, persoonlijk uit te maken heeft, of de lastgever, die hem dat reglement opleî, er wel in alle deelen toe bevoegd was?

En dan luidt het antwoord zeer zeker bevestigend in één enkel geval, t. w. als de eene of andere bepaling van zulk een reglement, gelijk bij de Synodale Hiërarchie, *in strijd met Gods Woord is.*

Maar is dit *niet* het geval (en daar is hier natuurlijk geen de minste sprake van) dan geldt het, naar alle deskundigen toestemmen, in elken kring en op elk terrein als *vaste* levensregel: Dat een ieder zich heeft te gedragen naar zijn *instructie*, en alleen veilig gaat, wie zich houdt aan zijn *reglement.*

Die regel gold dus ook voor de Amsterdamsche Kerkvoogden. Voor hen evengoed, als voor elk ander. Hun bleef geen keus.

Ze konden niet maar doen wat ze wilden; maar waren als Lasthebbers en Beheerders aangesteld op bepaalde bedingen, en die bedingen waren hun opgelegd in een *Instructie* en aangezegd in een *Reglement*, waarvan aan elk hunner bij zijn optreden een exemplaar was ter hand gesteld.

Onzekerheid kón dus niet bestaan; twijfel kón niet rijzen; zij vermochten, evenmin als eenig ander college, van hun eigen Reglement af te gaan.

En ze mochten dit te minder, daar ze niet alleen onder de heerschappij van dit Reglement waren *aangesteld*, maar bij hun optreden bovendien nog opzettelijk een kerkelijken *ambtseed* [1]) hadden moeten afleggen, waarbij zij uitdrukkelijk de verplichting op zich namen, „*om zich stipt naar de bepalingen van dit Reglement te zullen gedragen;*" vooral naar *die* bepalingen, die strekken om het Vrije Beheer *tegen inmenging van andere kerkelijke Besturen* te verdedigen.

Die ambtseed, of althans een daarmeê gelijkstaande belofte, is dan ook door elk der fungeerende Kerkvoogden te zijner tijd zoogoed als bezworen; en wel bezworen niet op het Reglement, gelijk dit in 1859 was, maar op het Reglement, gelijk dit gewijzigd is in 1875.

Ook Dr. Rutgers had dien ambtseed afgelegd, even goed als Ds. Hogerzeil en nog voor korte jaren Ds. Adriani en Dr. Vos.

Maar mocht daarom Dr. Rutgers zich evenals Ds. Hogerzeil eigenmachtig van een deel van dien ambtseed ontslaan?

Stellig neen!

Dr. Rutgers en zijne medekerkvoogden waren door hun ambtseed op het Reglement van 1875 gebonden, en alzoo verplicht: 1^{0}. om bij schorsing van leden der Commissie art. 40 toe te passen; en 2^{0}. bij inmenging van het Classicaal Bestuur te handelen naar de tweede zinsneê van het eerste artikel.

Verplicht derhalve, *ten eerste* om, naar eisch van art. 1 al. 2 nimmer te dulden, dat een subintreerend hooger Bestuur (en dat is b. v. het Classicaal Bestuur, doende wat des Kerkeraads is) zich de bevoegdheid van den Kerkeraad in Beheerszaken zou aanmatigen.

Verplicht *ten tweede*, om naar luid van art. 40, geschorste leden voorloopig als nog in volle functie zijnde te beschouwen.

---

[1]) Op kerkelijk terrein geldt het: »Uw *ja* zij *ja*, en uw neen *neen*." Vandaar dat de gewone ambtseed op kerkelijk erf nooit anders dan den vorm van *belofte* mag dragen. Slechts in zeer enkele gevallen week men hiervan af.

En verplicht *ten derde*, volgens art. 10, om als kloeke mannen elken aanval van onbevoegden op Amsterdams Vrij Beheer te weerstaan..

En zoo deden ze dan ook. En hiermeê handelden ze trouw en manlijk.

Zelfs het Burgerlijk Wetboek verplichtte hen hiertoe!

Ze hielden zich stipt aan hun Reglement. Ze weken niet af van hun instructie. Hun ambtseed was hun heilig.

Hun houding was volkomen correct.

Maar wie verre van correct handelden, waren de heeren van de tegenpartij; met name Ds. Hogerzeil.

Hij toch was en is Kerkvoogd zoogoed als wij. Op hem zoowel als op ons rust de verplichting om zijn Reglement na te komen. Hij zoomin als wij heeft het recht om zich eigenmachtig aan zijn ambtseed te onttrekken.

Welnu, dien ambtseed heeft ook hij, én op artikel 40, én op artikel 1, én op artikel 10 afgelegd, en ook *zijn* plicht en roeping ware het dus geweest en is het nog: 1°. om de geschorsten als in volle functie zijnde te erkennen; 2°. om geen enkele daad van het Classicaal Bestuur in zake Beheer zonder protest te laten voorbijgaan; en 3°. om met ons voor het Vrij Beheer der Gemeente op te komen.

Want of nu de heer Ds. Hogerzeil al zegt: „Ja, maar over dat artikel 1 en artikel 40 en artikel 10 hing toch altoos nog zekere nevel! Het was nog altoos betwist, of de Kerkeraad tot het voorschrijven van die artikelen wel het recht bezat!" — dat redt hém natuurlijk in het allerminste niet.

Dat had wel de Kerkeraad, maar volstrekt niet hij, *als Kerkvoogd*, te verantwoorden.

Had hij als *Kerkeraads*lid geoordeeld dat art. 40 onwettig was, dan had hij evenals Ds. Adriani in 1875 moeten weigeren, om onder dit artikel zijn hand te zetten.

Pure spraakverwarring is het, te meenen, dat het protest van derden tegen de bevoegdheid van den Kerkeraad, om ons, Kerkvoogden, zulk een last te geven, hem als last*hebber* ooit ontslaan kan van de nakoming zijner verplichting.

Hij had na te komen, datgene waar, met belofte van trouw, nog altoos voluit zijn naam onder staat.

En toch, dat deed hij, zoomin als Ds. Krayenbelt.

Althans Ds. Hogerzeil ontziet zich niet, met schending van art. 40, op blz. 16 van zijn jongste brochure te schrijven: „Zij die thans han-

delend optreden, *noemen zich* de Kerkelijke Commissie, waarin zes voorloopig geschorste Kerkeraadsleden zitting hebben!"; en gewaagt op bl. 18 nogmaals van de *zich noemende* Kerkelijke Commissie. En Ds. Krayenbelt zond, met schending van art. 1 al. 2, zijn aanvrage om ontslag bij het Classicaal Bestuur, als subintreerend Bestuur in, en sprak ook van „een Commissie *die zich noemt* de Kerkelijke Commissie."

De heeren N. J. van Limmik Jr., J. Ph. Meynink en J. M. Hessel zijn *geen* predikanten en hebben zeker nooit een predicatie uit Gods Woord over *het nakomen van geloften* gehouden; maar op *dit* punt bleken ze, hoewel *niet* met ons sympathiseerende, toch recht goed te beseffen, *wat een ambtseed van hem die er zijn woord op gaf, eischt.*

Althans geen dezer drie „leeken", als ik ze eens zoo noemen mag, heeft het nog onderstaan, de wettigheid van ons College te betwisten; ze erkennen wat naar eisch van art. 40 verricht is; en lieten alleen een vraagteeken staan achter hun verhouding tot het „subintreerend College."

Moge de uitkomst toonen, dat ze ook, wat *dit* uiterst gewichtig punt aangaat, tegenover het Classicaal Bestuur, „doende wat des Kerkeraads is," en dus „subintreerend", zuiver staan.

Meer nog, laat ons den wensch hier uitspreken, dat ook Ds. Hogerzeil nog tot inzicht van zijn *zedelijk* misverstand kome. [1])

Want volkomen waar is wat hij zegt: „De bevoegde rechter zal moeten uitmaken, of inderdaad dergelijke bepalingen kracht van wet hebben"; maar hém, als *onder deze bepalingen* Kerkvoogd geworden, ontsloeg en ontslaat dit in het minste niet van trouw aan zijn gegeven woord.

VIII.

IN HET ONGEREEDE.

Het is hier de plaats, om de tijdelijke sluiting van de Kosterij der Nieuwe kerk te bespreken.

Immers ik vat zeer wel, wat de heer Hogerzeil op mijn aanklacht in zake den ambtseed antwoorden zal. Hij zal zeggen: *Gij schondt uw ambtseed zelf.*

---

[1]) Hierop bestaat uitzicht. Althans Ds. Hogerzeil nam, nadat dit reeds ter perse was gezonden, weêr aan de werkzaamheden deel.

Is dit zoo?

Voetstoots geef ik toe, dat de artikelen 15 en 16 duidelijk aan heeren Kerkvoogden dezen last opleggen: „De Commisie draagt zorg, dat *de kerkgebouwen* tot de openbare godsdienstoefeningen *steeds* geschikt zijn", en „*dat de vertrekken aan de Nieuwe kerk*, bestemd tot het houden der kerkelijke vergaderingen, zich *steeds* in behoorlijke orde bevinden."

Maar, hoe ter wereld wil men hieruit nu afleiden, dat heeren Kerkvoogden dit artikel geschonden hebben, toen ze op 6 Januari tijdelijk deze vertrekken voor „in het ongereede" verklaarden?

„*Steeds*" zegt het artikel, moeten én de kerkgebouwen én de vertrekken beschikbaar zijn. Volkomen waar! Maar houdt dit nu verbod in van ooit een kerk te mogen schilderen, of inwendig te besteigeren, of aanmerkelijk te repareeren? En is nu niet overbekend, hoe keer op keer diensten moesten stilstaan, omdat tijdelijk een kerkgebouw in het ongereede was? Heeft ooit iemand in of buiten den Kerkeraad hierin iets gevonden? Heeft men dit ooit als schending van art. 15 beschouwd?

En wat „de vertrekken aan de Nieuwe Kerk" aangaat, die ook, naar luid van art. 16, *steeds* in gereedheid moeten zijn, spreekt het ook hierbij toch niet vanzelf, dat *overmacht* ook hier het nakomen der ver-verplichting stuit?

Nog voor korte maanden deed zich precies hetzelfde geval voor.

Ook toen was de groote zaal aan de Kosterij der Nieuwe kerk tijdelijk „in het ongereede", zoodat noch de Kerkeraad noch eenig ander College er vergaderen kon. De Kerkeraad toog toen stil naar het Oefeningshuis, en noch Dr. Vos noch Ds. Hogerzeil hebben tegen deze *niet*-naleving van art. 16 destijds ook maar met een enkel woord geprotesteerd; maar zijn stil als rustige burgers naar het *Oefeningshuis* aan de Spuistraat opgekomen.

De stipste naleving van artikel 15 en 16 sluit dus volstrekt de mogelijkheid niet uit, dat heeren Kerkvoogden tijdelijk, *wegens overmacht*, zich buiten staat verklaren, om aan de letter van deze artikelen te voldoen.

Nooit zijn deze artikelen *anders* opgevat; en zoo dikwijls ze *aldus* wierden opgevat, heeft nooit iemand de juistheid dier opvatting betwist.

Kerkvoogden bleven dus geheel binnen de perken van hunne bevoegdheid, toen ze op 6 Januari aan de onderscheidene Colleges bericht inzonden, dat de lokalen aan de Nieuwe kerk, als tijdelijk in het ongereede zijnde, tot nader bericht niet konden worden gebruikt.

Wat toch was het geval?

De Kerkeraad was plotseling op zij gedrongen. Zonder aan eenig artikel der Reglementen daartoe de bevoegdheid te kunnen ontleenen, was het Classicaal Bestuur hier ingebroken. En zonder eenig protest zich tot gewilligen dienaar van dit Bestuur verlagende, had én Ds. Westhoff daden van geweld gepleegd, én had Ds. Vos aan heeren Kerkvoogden, desnoods met geweld, de uitoefening van hun plichten willen beletten.

Er was dus van *te goed* vertrouwen ergerlijk *misbruik* gemaakt.

De gebruiker was ook na de schorsing op 4 en 5 Januari vrij en onverlet toegelaten; maar had het onderstaan zich als bewindvoerder in plaats van den wettigen Beheerder op te werpen.

Door maar al te duidelijke feiten wist men dus, dat deze heeren, wierd hun nog langer het gebruik gegund, eigenmachtig dit *gebruik* in *bezit* zouden omzetten.

En nu wil ik toch aan elk eerlijk burger en met name aan elk jurist gevraagd hebben, of een beheerder niet voor idioot en erger zou worden uitgekreten, die, onder zúlke omstandigheden, waarbij geheel de veiligheid van zijn Beheer gevaar liep, *geen* overmacht geconstateerd en *niet* tijdelijk het gebruik opgezegd had.

Onverwijld gingen heeren Kerkvoogden hiertoe dan ook over, tevens te kennen gevende, dat een ander lokaal aan de Oude kerk voor kleinere vergaderingen, en voor grootere saamkomsten, evenals vóór korte weken, het *Oefeningshuis* beschikbaar was.

Toch is, zeer tot ons leedwezen, ook deze zoo natuurlijke en door overmacht gebodene maatregel, door de tegenpartij op onverschoonlijke wijs geëxploiteerd, om stof te leveren voor de kolommen van het *Handelsblad*.

Achtereenvolgens namelijk hebben deze onderscheidene Colleges, als hadden ze geen letter bericht ontvangen, hun vergaderingen toch in de gewone lokalen der Nieuwe kerk pogen te houden, en zijn ze, van een deurwaarder verzeld, aan de Kosterij verschenen, met den eisch om te worden binnen gelaten.

Ze deden dit, *niet* om desnoods in rechten de weigering te kunnen constateeren; want daartoe was de verschijning van één enkel lid met een deurwaarder volkomen voldoende geweest. Hun opkomen met alle man, om midden op den dag, in felle kou en sneeuwjacht, daar op den Dam aan de deur te staan bibberen, kan dus geen ander doel hebben gehad, dan om *vertoon te maken*, en het *straatpubliek* een indruk te geven van hun martelaarschap.

Zelfs kwam er in deze vertooning ten laatste iets ontheiligs.

Verbeeld u, ook aan heeren predikanten was beleefdelijk bericht gezonden, dat de dienstdoende predikant der Nieuwe kerk tijdelijk in de kleine Kerkmeesterskamer zou ontvangen worden, ingang door de groote kerkdeur aan den Dam. En om alle vergissing te voorkomen was bovendien aan Ds. Hogerzeil, die het eerst den dienst had, nog een particulier briefje gezonden, om hem van deze lokaalverandering te verwittigen.

Ds. Hogerzeil moest de gemeente komen *voorbereiden voor het* heilig *Nachtmaal*; en vooral bij zulk een dienst begreep men, dat elke min aangename ontmoeting diende voorkomen.

Maar zie, wat doet Ds. Hogerzeil nu?

Deze prediker, die tot *tweemalen* toe kennis ontvangen had van deze lokaalverandering, komt om kwart voor zessen toch aanrijden aan de Kosterij; houdt zich alsof hij van niets af weet; stapt zijn vigilante uit; schelt aan; eischt op onzachten toon binnengelaten te worden; gaat met het zeggen: *Ik constateer dat ik geweigerd ben!* door een andere kerkdeur de kerk binnen; en treedt in zúlk een stemming op om *voorbereiding* te houden voor het verkondigen van 's Heeren dood.

Vergissen we ons, of toonde de heer Ds. Ten Kate, die op Hogerzeil volgde en een niet minder plechtigen dienst had, toch beter te beseffen wat én de waardigheid van zijn Ambt én de heiligheid van zijn Bediening eischte, toen hij Zondagmorgen terstond naar de Kerkmeesterskamer reed, en elk hinderlijk tooneel, eer hij prediken ging, met opzet meed.

En vraagt men ten slotte, waarom heeren Kerkvoogden ook nu, een maand later, nu het bezit toch op alle denkbare wijze geconstateerd is, hun verbod nog niet introkken, dan kan ons antwoord ook op die bedenking kort zijn.

Morgen den dag zullen heeren Kerkvoogden bereid worden gevonden, om alle lokalen wederom beschikbaar te stellen, mits de tegenpartij maar tot een *modus vivendi* toetrede, en daarbij o. a. waarborg biede, *dat daden van geweld, als Ds. Westhoff en Dr. Vos pleegden, zich niet zullen herhalen.*

Maar men weet ook, dát juist weigert de tegenpartij.

Ze is er om aangezocht.

Maar botweg sloeg ze het aanzoek af.

IX.

SCHRIKBEWIND.

De schier *Classieke* daden van Machtsoverschrijding en Rechtsverkrachting, waaraan het *Classicale* Bestuur van Amsterdam zich in minder dan een maands tijd heeft schuldig gemaakt, zijn zoo vele in aantal, dat ze slechts bij manier van *Catalogus* zijn meê te deelen.

Ziehier van zulk een *Catalogus* een proeve in twintig nummers:

1°. Op 15 December 1885 matigt zich het Classicaal Bestuur het recht aan, om aan den Kerkeraad opgave te vragen van de namen van hen, die op 14 December tot het bekende Besluit hadden meêgewerkt.

En zulks deed dit Bestuur, hoewel het wist, dat nooit in eenige Kerkeraadsvergadering opteekening in de notulen van de namen der voor- of tegenstemmers plaats grijpt, en dat de Kerkeraad alzoo buiten machte was, ooit op officieele wijze aan dit verzoek te voldoen.

2°. Op 28 December 1885 matigt dit Bestuur zich het recht aan, om het Beheersbesluit van 14 December voorloopig te vernietigen, hoewel het wist, dat het dit niet mocht doen alsook dat dit Besluit niet *kon* vernietigd worden dan met medewerking van heeren Kerkvoogden.

3°. Op 4 Januari 1886 zendt het een informeel stuk rond, waarbij het zegt 80 Kerkeraadsleden voorloopig te hebben geschorst. Een *informeel* stuk! Want het was een *beslissing*, waarbij verklaard wierd „dat het bezwaar *gegrond* was bevonden", en dat dus volgens de wet onderteekend had moeten zijn door alle leden [1]; terwijl Dr. Vos niet tot het nemen van deze beslissing had mogen meêwerken. Toch was het alleen door Dr. Vos en Ds. Adriani onderteekend. Het schorst op de gis af; want nergens was officieel geconstateerd *wie* voor het bekende Besluit gestemd hadden. Het schorste om *een uitgebrachte stem*, wat nooit in een kring van rechtschapen lieden is toegestaan En eindelijk, het schorste *voorloopig*, wegens een „ergerlijk en geruchtmakend" misdrijf, iets, wat de meest *infameerende* straf is, die zich denken laat; een straf alleen voor lieden van gansch zedeloos en ergerlijk leven opgenomen in ons kerkelijk Reglement.

4°. Voorts op dienzelfden 4 Januari matigt het zich het recht

[1]) Het Classicaal Bestuur van Harderwijk stootte zich aan dezen steen *niet*.

aan, om hier op te treden „*om te doen wat des Kerkeraads is*", zonder dat het aan één enkel artikel van éénig reglement, hiertoe het recht kon ontleenen. — Niet aan art. 18 *Alg. Regl.*, noch ook aan art. 1 op de Kerkeraden, daar deze artikelen spreken van gemeenten, „waar men niet tot de samenstelling van een Kerkeraad is kunnen geraken", „die slechts één predikant hebben", en waar „gewillig en geschikt Kerkeraadspersoneel ontbreekt" ; alle vier bedingen, die te Amsterdam niet bestaan. Nog altoos waren hier 50 actieve Kerkeraadsleden; het Classicaal Bestuur telt er slechts 9 ; vrage waarom waren dan 50 man *niet* in staat hier de Kerk te regeeren, en 9 man *wel?* — En ook kon men dit recht niet ontleenen aan art. 27 *Regl. v. O. en T.*, want hierin is uitsluitend van een *rechterlijk* optreden sprake, bij *weigering* van het lager College om de zaak te vervolgen. Hoe ook bezien, gaat dus heel dit optreden van een „Classicaal Bestuur, doende wat des Kerkeraads is", ganschelijk om buiten de wet.

5°. Al verder heeft op dienzelfden 4en Januari dit Classicaal Bestuur de toevlucht genomen tot wat *de Herrorming* noemde „gedrochtelijke fictiën" en „jammerlijke uitvluchten", en tegen beter weten in de leerlingen van de heeren Berlage, Ternooy Apèl en Laurillard in rechten gehouden *voor goedgeloovige, orthodoxe jongelieden*, en hun als zoodanig de Attesten uitgereikt.

6°. Op dienzelfden dag heeft het Classicaal Bestuur zich vermeten, nu definitief, het Besluit in zake het Beheersreglement van 14 December 1885 te vernietigen.

7°. Den dag daarna is het Classicaal Bestuur, even onbevoegd, ingebroken in de Diaconie; heeft zich met schending van het eigen artikel waarop het zich beroept, handelingen op diaconaal gebied aangematigd; en heeft zich zóó ver vergeten van zelfs met een ijzeren bout een brandkast te doen openloopen, waarvan de sleutels bij geschorste diakenen berustten.

8°. Zondag daaraanvolgende heeft het Classicaal Bestuur, nog hangende het definitieve onderzoek, een stuk in de *Kerkelijke Courant* geplaatst, waarin de geschorste leden publiek schuldig wierden verklaard aan een ongehoord *misdrijf*, en met name wierd hierin aan Ds. P. van Son c. s. ten laste gelegd: *verregaande onrechtzinnigheid!*

9°. Maandag daarna heeft altoos hetzelfde Classicaal Bestuur zich

aangemeld in het Kiescollege met het onzinnig en zelfs door de *Kerkelijke Courant* bestreden beweren, alsof het in dit Kiescollege op kón treden, om 80 stemmen in steê van de geschorste leden door Ds. Adriani te laten uitbrengen. Het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Brabant, dat reeds voor jaren deze theorie uitdacht en in zijn Provinciaal Reglement schreef, voegde er dan ten minste nog bij, „dat er zooveel leden van het Classicaal Bestuur meê zouden stemmen, als er leden ontbraken, want dat er altoos *hoofdelijk* moet gestemd." Maar ook hier overheen stappende en alle recht met voeten tredende, heeft het Classicaal Bestuur van Amsterdam goedgevonden eenvoudig *willekeur* voor *wet* in steê te stellen en te doen wat het verkoos.

10°. Kort daarna heeft dit zelfde Classicaal Bestuur in strijd met art. 9 *Alg. Regl.*, luidende: „Dispensatie kan *alleen* gegeven worden van die bepalingen, welke *uitdrukkelijk* bij de reglementen zijn aangewezen en op de wijze daarbij voorgeschreven"; toch bij het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland dispensatie aangevraagd van een artikel. voor het Kiescollege, waarbij deze bevoegdheid *niet* was aangegeven, en op dien valschen, ongerechtigen grond het Kiescollege verdaagd.

Verdaagd, naar het voorgaf, om den geschorsten nog lankmoediglijk gelegenheid tot inkeer en schuldbelijden te geven, maar een verdaging die het blijft volhouden, *ook nu de acte van aanklacht reeds lang is opgezonden naar den Haag.*

11°. Inmiddels had ditzelfde Bestuur aan de geschorsten den eisch gesteld: Dat zij het Besluit van dit hooger Bestuur om de laatst tot stand gebrachte wijziging in het Beheersreglement te vernietigen, *zouden eerbiedigen.*

Deze eisch hield in, dat de geschorsten *oneerlijk* zouden zijn, en voor zes heeren (de Kerkvoogden) zelfs, *dat zij hun ambtseed zouden schenden.*

Ds. Adriani en Dr. Vos *wisten*, dat volgens het vigeerend Reglement (waaronder hun eigen naam met belofte van trouw staat) zulk een besluit 1°. nooit *mag* vernietigd door een hooger Bestuur volgens art. 1 al. twee; en 2°. nooit *kan* vernietigd dan met goedkeuring van heeren Kerkvoogden, volgens het door hen zelven indertijd als bezworen artikel 41.

En toch hebben deze heeren zich niet ontzien, om én van de overige Kerkeraadsleden én van de Kerkeraadsleden die tevens Kerkvoogden waren, te eischen, dat ze in openbaren strijd met deze artikelen en met hun ambtseed zouden handelen.

12°. Voorts heeft dit Bestuur aan de kerkelijke beambten die onder heeren Kerkvoogden stonden, brieven gericht, waarin het dezen gelast heeft, tegen hun superieuren zich te verzetten en niet langer aan hun bevelen gehoorzaam te zijn.

13°. Al verder heeft altoos ditzelfde Bestuur beslag op de rente van het Grootboek gelegd, ten einde een wettige Kerkvoogdij door gebrek aan geld te dwingen zich aan zijn onwettige en onrechtmatige beweringen gewonnen te geven.

14°. Evenzoo heeft dit Classicaal Bestuur van Amsterdam bij advertentie in de bladen den volke kond gedaan, dat het de Kerkelijke Commissie voor onwettig hield, en een ieder gewaarschuwd haar geen crediet te verleenen; wat ze trouwens van niemand had gevraagd.

15°. Steeds op dezen weg van machtsoverschrijding voortgaande, heeft dit Bestuur aan de gemeenteleden in de Kerkvoogdij, t. w. de heeren P. Altink c. s. een ganschelijk *inquisitoriaal* schrijven gezonden, waarin deze mannen op wierden geroepen, om binnen acht dagen hun leedwezen over eenige niet genoemde besluiten van de Kerkvoogdij te betuigen, onder bijvoeging, dat men hen anders vervolgen zou.

16°. Om zich uit zijn gewrongene positie eenigermate te redden, heeft ditzelfde Bestuur voorts bij openbare advertentie durven beweren, dat voorloopige schorsing, wegens een „ergerlijke en geruchtmakende verkeerdheid," door dit Bestuur zelf op 10 Januri gequalificeerd als „een *misdrijf* dat zich niet met enkele woorden beschrijven laat," desniettemin aan niemands eere of goeden naam te kort deed; al haastte men zich er bij te voegen, dat de vier berouwvol teruggekeerden *met alle eere waren hersteld.*

17°. Eigenmachtig heeft almede ditzelfde Bestuur heeren uit deze stad, die ganschelijk geen onderlingen waren, als onderlingen alhier in functie laten treden, terwijl het de mannen die wel *onderlingen* waren in hun functie stoorde; stellende dit Bestuur hiermeê een geschorst onderling nog zelfs onder iemand *die gansch geen onderling is.*

18°. Doende wat der Diaconie was, heeft dit Classicaal Bestuur nu onlangs wederom last verstrekt om een brandkast van de Diaconie, waarvan twee sleutels in handen van geschorste diakenen waren,

met geweld open te steken. Een last waarvan de uitvoering door een smid beproefd, maar door de deugdelijkheid van het slot *mislukt* is.

19⁰. Alvoorts heeft ditzelfde Bestuur bewerkt, dat in plaats van den wegens „verregaande onrechtzinnigheid" geschorsten predikant Ds. B. van Schelven op Zondag den 24 Januari in een onzer kerken optrad de hoog rechtzinnige heer Ds. Ternooy Apèl.

En om op al deze uitingen van onbeteugelden en oningetoomden hartstocht de kroon te zetten, heeft dit Clascicaal Bestuur van Amsterdam, ten 20ᵉ. het bestaan, de heeren P. van Son c.s. door den trechter van nog een ander Bestuur, aan nog een derde hooger Bestuur, voor te dragen *ter ontzetting uit hun ambt.*

Bij deze *twintig* nummers van onzen Catalogus blijve het voorloopig.

Ze komen voor rekening van de H.H. Ds. B. J. Adriani, Ds. J. Posthumus Meyjes, Dr. G. J. Vos Azn., Dr. E. Laurillard, Ds. A. E. van der Dussen, Ds. N. H. de Graaf, Ds. A. H. den Boer, en de ouderlingen F. Ham, H. Höveker en C. Hermanides.

En nu, eerst de geschiedenis zal over zoo hartstochtelijken overmoed, slechts door de aangedurfde verkrachting van het recht geëvenaard, eens haar beslissend oordeel vellen.

Maar zóóveel durven we aan dit Classicaal Bestuur van Amsterdam toch reeds nu verzekeren: Den kuischen lof van het *sine ira et studio*, d. w. z. „van zich aan persoonlijken afkeer even stellig als aan partijdrift gespeend te hebben", ontvangt het bij de einduitspraak van dien onvermuurwbaren rechter stellig *niet.*

X.

MOTIEF.

Intusschen laat zich, in afwachting van deze uitspraak der geschiedenis, toch nu reeds de vraag niet onderdrukken: Wat was voor zoo ongehoord optreden toch de drangreden, de prikkel, het motief?

En hierop nu moet o. i. kortweg geantwoord: *Verborgen* motief was wel het vurig verlangen, om de macht der Gereformeerden te knakken, vooral die van hun leidsman; maar *beleden* motief was alleen het ongegronde vermoeden, dat ze te staan zouden komen voor een verbreking van het Kerkverband.

Het eerste mag, helaas, niet verheeld!

Een lid uit den Kerkeraad heeft zich niet ontzien, het onbewimpeld in het Roomsche blad *de Tijd* te verraden: *„Ons doel, ons streven, ons wenschen, ons werken"*, zoo schreef hij, *„is maar om aan Dr. Kuyper de neerlaag toe te brengen."*

Al wat men uit Irenische kringen verneemt, doet dan ook weinig anders verluiden dan van bitteren wrevel tegen de Gereformeerden, en van haat tegen hunne woordvoerders.

Vooral op één uit hen wordt met de pijl van aller boog gemikt.

Hij, hij vooral staat in den weg.

Aan *hem* heeft de Irenische partij haar tijdelijke neerlaag te danken.

o, Kon het Classicaal Bestuur deze verpersoonlijkte *verkeerdheid* eens „reglementair uit den weg ruimen!"

En waar deze gansch onchristelijke wrevel tegen een medemensch reeds in heel den Irenischen kring als onkruid welig opschoot, was vooral kwaad bloed gezet bij vele predikanten in den Amsterdamschen Kerkeraad, die het maar niet zetten konden, dat een scherpe critiek over hun adviezen ging en nog minder dat ze altoos wierden overstemd.

Het Kerkeraadslid in *de Tijd* schreef het dan ook o. i. volkomen naar waarheid: *Hem* te knakken, of, gelijk een der predikanten zich publiekelijk ontvallen liet, *„op hem zich te wreken"*, was de rusteloos prikkelende drijfveer, die op kwalijk verborgen wijze in al dit wild bedrijf heeft gespookt.

Maar natuurlijk, zonder meer zou het Irenisch legerke toch nooit zijn onverhoedschen aanval gewaagd hebben.

De mannen van het Classicaal Bestuur moet men niet verkeerd beoordeelen. Ook al lieten ze zich verschalken door een spel van hun arglistig hart, ze zijn daarom evenmin als Ds. Hogerzeil, willens en wetens tegen hun consciëntie ingegaan. Integendeel, ze achten zich voor hun consciëntie volkomen gedekt. Zelfs begrijp ik het, als enkele dezer heeren verzekeren durven, dat ze vollen vrede hebben bij wat ze ondernamen.

En daarom nu wees ik er op, dat zich voor het *verborgen* motief van hun wrevel, nog een ander *beleden* motief schoof, de vrees namelijk, dat ze te staan zouden komen *voor de verbreking van het Kerkverband.*

De heeren Adriani c.s. hebben zich ingebeeld, dat wij op 4 Januari het verband van de Kerk van Amsterdam met de Synodale Besturen hadden willen opzeggen.

Daarin nu hebben ze zich vergist.

En uit die éene, kolossale vergissing verklaart zich én hun onstuimige aanval, én, toen ze niets om tegen te vechten vonden, hun vallen van de eene gewelddaad in de andere, ter eereredding, als ik het zoo uit mag drukken, van hun eigen figuur.

Als onze Gouverneur-Generaal in Indië een valsch gerucht opvangt, dat er onder de Batakkers *amok* zal gemaakt worden; en hij stuurt er een vloot met een expeditie-korps heen; en die vloot en dat korps komen er, *en vinden niets*, — dan ligt, o, de verleiding zoo voor de hand, om toch eens aan wal te gaan en de patronen af te schieten op een Bataksche benting.

Onverrichter zake huiswaarts te keeren is altoos hinderlijk voor het hoog gevoel van den militair.

En iets soortgelijks nu overkwam dezen Classicalen redders van kerk en vaderland.

Ze waanden een complot, een oproer, een verbreking van het Kerkverband op het spoor te zijn. Om deze ramp af te keeren, kwamen ze met al hun macht oprukken. En toen ze vlak voor den vermeenden vijand stonden, vonden ze niets dan broeders, die zich als slachtlammeren lieten slaan.

De geschorsten deden *niets*. En zelfs de Kerkvoogden onder hen onthielden zich van alles, wat het Burgerlijk Wetboek hun niet uitdrukkelijk voorschreef.

Dit nu gaf op 6 Januari een schier dwaze positie, en het is, zoo we wél zien, in de koortsachtige drift door dit „min aangenaam figuur" geprikkeld, dat de Classicale heeren toen van kwaad tot erger zijn voortgeschreden.

En vraagt men ons dan op den man af, of er van dat verbreken van het Kerkverband dan niets aan was, ziehier dan ons openhartig antwoord.

Sedert mijn eerste optreden in 1867 heb ik nu twintig jaren lang nooit een wolf op mijn hart gesmoord, en steeds, al te vrij en onbewimpeld misschien, mijn denkbeelden blootgelegd. Zeer terecht vertelt meer dan één dan ook, dat hij reeds voor tien en meer jaren mijn toeleg doorzag. Geen wonder, want die toeleg wierd nimmer verbloemd.

En zoo is dan ook nooit door mij verheeld, dat de Kerken dezer landen m. i. strikt goddelijk recht hebben, om zich aan het verband met de hoogere Besturen te ontrekken. In honderd nummers voor één van *de Heraut* staat het.

Ik maintineer nu nog voor de Kerk van Amsterdam dit haar van God gegeven recht.

Ja meer nog, ik beweer dat de Kerk van Amsterdam ook naar *menschelijk recht* er toe bevoegd is, en wacht de uitspraak hierover te zijner tijd, niet van de Synode, maar van den Hoogen Raad.

Men heeft dus volkomen gelijk, als men zegt, dat ik openlijk het recht, en *c. q.* den plicht van Amsterdam, om van Kerkenorde te veranderen, telkens en telkens weêr bepleit heb.

Ja, ik ga verder, meer dan eens is na 4 November j.l., toen het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland zijn dreigbrief inzond, de vraag of Amsterdam c. q. thans zou moeten breken ook onder mijn trouwste vrienden besproken.

Meer dan één hunner ried hiertoe; en toen aanvankelijk twaalf leeraren hier ter stede zich opmaakten om een last „*dien ze nietig, wijl met Gods Woord in strijd*" keurden, niet te gehoorzamen, heb ik mij meer dan eens afgevraagd, of ik den aandrang van die vele vrienden zou kunnen weerstaan.

Maar, hoe dikwijls hiertoe ook geperst, en met wat openhartigheid ik ook meer dan eens de mogelijkheid van zulk een breuke toegaf, toch heb ik én in particuliere gesprekken én in den Broederkring, *steeds het breken van het Kerkverband voor Amsterdam ontraden.*

Ontraden: 1^{0}. omdat ik bij een strijd als deze het meer naar de Schrift vond, om mij te laten slaan, dan in verzet te komen; maar vooral 2^{0}. omdat ik het zedelijk ongeoorloofd keurde, een zoo overgroote gemeente met al haar stichtingen en fondsen en beambten aan zulke onzekere kansen te wagen.

Meermalen heb ik ook met rechtsgeleerden het *rechtspunt* overwogen, en ik neem niets terug van mijn beweren, dat breken met het Kerkverband én *recht* is én *plicht* kan worden voor elke plaatselijke Kerk; maar steeds beefde mijn ziel terug, als men te Amsterdam zulk een breuke ondernemen wilde.

Het optreden als doleerende Kerk scheen mij altoos voor een gemeente van zoo uitgebreide afmetingen de aangewezen weg.

Vandaar, dat ook na 4 Januari de geschorsten rustig bleven.

Ze deden niets.

En dat juist bracht de Classicalen van de wijs af.

Want wat nu betreft hun „streven en werken en wenschen" om mij persoonlijk mijn invloed op den Kerkeraad te rooven, nu dat hadden ze reeds voor jaren gedaan kunnen krijgen.

Ze wisten, dat ik volstandig weigeren zou, ooit iets te doen, wat Gods Woord verbood.

Indien ze dus evenals nu, zulk een eisch *tegen Gods Woord* mij reeds voor drie jaren hadden voorgelegd, zou hetzelfde onheilig middel toen even probaat gewerkt hebben.

Of het hun daarmeê echter gelukken zal, van mij ontslagen te zijn, betwijfel ik.

Wat mij juist het meest in mijn positie verzwakte was de laster, dat ik wel *hoog sprak*, maar als het er op aan kwam toch *zwichten* zou.

En zie, juist uit *die* valsche positie hebben de heeren van het Classicaal Bestuur mij thans gered.

Ik herwon dan ook in deze korte dagen reeds tal van vrienden, die te goeder trouw over mij gedesespereerd hadden.

Heusch, de heeren hebben koren op *mijn* molen gebracht!

Want als op de vraag: *Wat wil Dr. Kuyper toch?* Dr. Kuyper zelf nu ook eens het antwoord mag geven, dan wete men, dat al wat in mij is, er naar snakt en hijgt, om van den kerkelijken strijd met al zijn zielverdervende bitterheden verlost te worden, en dat ik, o, zoo dankbaar het uur zal zegenen, waarop mijn wederpartijders mij de verhooring dier stille bede brengen.

Ik heb er geen tijd voor.

De studie der Theologie eischt in toenemende mate mijn kracht, en als de Heere mijn God mij nog een tiental jaren levens mocht hebben toebedacht, dan is het al mijn jaloerschheid en zielsinnig begeeren, dat ik eerst mijn *Encyclopaedie*, daarna mijn *Dogmatiek* moge uitgeven, en dat ik mijn levensarbeid besluiten moge met de uitlegging van een boek uit het *Woord*.

Hooger en verder gaan mijn aspiratiën *niet*.

Persoonlijk ben ik van het politieke tooneel voorgoed afgetreden, en o, ik verheug er mij zoo van heeler harte in, dat ik aan het Kamerleven ontkwam.

Voorts wat ik op politiek terrein met de pen voorsta, weet men.

Zelf schreef ik het Program.

Zelf heb ik dat Program toegelicht.

Eigenlijk schier niemand onder mijn landgenooten heeft zoo op alle wijze verteld, wat hij beoogde, als ik.

En is er nu iemand, die na kennisneming van wat ik schreef, toch van oordeel mocht zijn, dat het ooit in mijn doel of plan had gelegen, om, in welk opzicht ook, het gelijke recht van al mijn medeburgers te schenden, nu met dien geef ik het praten op.

Juist strijden *tegen* onrecht en rechtsongelijkheid is nu deze twintig jaren mijn onveranderlijke leuze geweest, en onder geen andere dan die oude leuze trok ik ook nu tegen de „Vredelievenden" in de hoogere Besturen op.

XI.

HET MISDRIJF.

Toch dient het „misdrijf" dat men thans kerkrechtelijk vervolgt, nog ietwat scherper onderzocht.

Dat „misdrijf", zegt het Classicaal Bestuur in zijne advertentie van 10 Januari jl., „*is niet met enkele woorden te omschrijven*".

Dat wil ik wel gelooven.

Een wezenlijk, heuschig, echt „misdrijf" wordt *altoos* in enkele, scherpe, korte bewoordingen gequalificeerd. Het is moord, diefstal, hoon, laster, samenspanning, aanslag, enz. Maar altoos in de Strafwet zelve duidelijk omschreven, en daarom met de eigen bewoordingen der Strafwet kort en zakelijk aan te duiden.

Maar als men op een *denkbeeldig* misdrijf de hand legt, en, op louter gissingen en vermoedens afgaande, uit eenige verwarde en onduidelijke gegevens een „misdrijf" *maken*, een „misdrijf" *scheppen*, een „misdrijf" *construeeren* wil, natuurlijk, dan zit men met de handen in het haar.

Mijn uitnemendste leermeester aan Leidens Hoogeschool placht er zich vroolijk over te maken, zoo dikwijls op responsie of tentamen of examen de verlegen student verzekerde: „dat hij het wel wist, *maar het zoo niet zeggen kon!*" — „Wat ge helder weet, kunt ge altoos duidelijk uitspreken!" luidde dan zijn antwoord, en met dat innig ware antwoord houd ik het nog.

Kennelijk ontbreekt aan deze theologische rechters van instructie dan ook de eerste kennis, ik zeg niet van de eenig goede en ware juridische beginselen, maar zelfs van de axiomata van het algemeen geldend recht.

Verbeeld u, rechters van instructie, die u melden: „Ge zijt zoo ongeveer aan alles schuldig wat ons Strafwetboek strafbaar stelt!" Rechters van instructie, die dagelijks wandelen door een wereldstad, wier stuitende zedeloosheid hun in het oog moet springen, en weten dat de bevolking dier stad voor bijna de helft onder hun hoede staat, en die nu te midden van zúlk een maatschappelijken toestand de heeren

P. van Son c. s. eens gaan aanklagen van „*onchristelijken wandel*". Rechters van instructie, die op 4 Januari u melden, dat het door u begane, ergerlijke, geruchtmakende misdrijf, waarbij alle zonden van onze kerkelijke strafwet zijn bedreven, „*gegrond* is bevonden," en u daarom geen oogenblik op vrije voeten mogen laten, maar u klokke twaalf uur kerkelijk in boeien slaan; en die vier weken later, voor hun eigen gedrochtelijke theorie terugdeinzend, u bij advertentie verzekeren komen, dat noch uw „onchristelijke wandel" noch uw „verregaande onrechtzinnigheid", noch uw „ontrouw", noch uw „ergerlijk en geruchtmakend misdrijf" iets hoegenaamd te kort doet aan uw eer en goeden naam. Kortom, rechters van instructie, die *spel voor ernst* in de weegschaal van het recht werpend, niet u op de kaak stellen, maar zich zelven tot een belaching maken voor elk man van rechtsbesef en elk eerlijk jurist!

Er moet nog meer van gezegd.

Deze voorloopige rechters, die u publiekelijk van al wat strafbaar is beschuldigden, zijn op drie na *leden van uw eigen College*, die met u gezeten, tegen u geopponeerd hebben, en die ge bij debat en stemming hadt verslagen. In bijna alle andere gevallen, waarin het Classicaal Bestuur optreedt, *komen er rechters van buiten*, die, al zijn ze ook uw tegenpartij, toch tenminste deze zachtst getinte neutraliteit bezitten, dat ze niet als Bestuursleden u betaald kunnen zetten, wat hun in het debat of bij de stemming onaangenaams wedervoer. Besef van billijkheid en kieschheid eischt dit natuurlijk. Een kleine minderheid uit den Kerkeraad, die dáár het onderspit delfde, en nu opeens als Classicaal Bestuur de meerderheid van den Kerkeraad ringelooren komt, biedt een al te stuitend schouwspel van onbetamelijkheid en krenking van recht! En toch, juist zoo ging het hier. De heeren Vos, Höveker, Posthumus Meyjes, Hermanides en wie niet al, behoorden tot de kleine oppositie *in den boezem van den Kerkeraad*, en komen nu in den Classicalen mantel plotseling opdagen om hun medeleden uit dienzelfden Kerkeraad, wat men noemt, „kerkelijk te behandelen."

Een stuitende onkieschheid, die nóg hinderlijker karakter vertoont, indien men weet, dat de heeren Adriani, Vos c. s. al de macht die ze thans *tegen* ons misbruiken, uitsluitend aan de beginseltrouw der Gereformeerden te danken hebben.

Ook op de Classis van Amsterdam bezaten de Gereformeerden de meerderheid. Zij hadden het dus in hun macht gehad, om hun eigen mannen in het Classicaal Bestuur te kiezen, en er de heeren

Adriani, Vos c. s. uit te houden. Maar uit beginsel, uit trouw aan hun overtuiging, hebben ze zich van meêstemmen onthouden, en alleen door deze onthouding van de Gereformeerden zijn de „Vredelievenden" in het Classicaal Bestuur de alleenheerschers geworden.

Hoe dus ook bezien, van álle zijden is hier gemis aan nobeler zin; ontstentenis van correctheid van gedraging; volslagen gebrek aan dat fijnere in den levensvorm, waaraan men zelfs bij heidensche volken in de rechtszaal gewend was.

Metterdaad men staat hier voor een kerkelijke rechtspleging, die beneden de rechtsbegrippen der gansch *on*beschaafde volken zinkt.

Wat de rechters van instructie *verzuimden* te doen, willen wij daarom in hun plaats ondernemen. Het „misdrijf" moet opgespoord. Maar, eilieve, waar schuilt het?

„*Verregaande onrechtzinnigheid!*" bazuinen de Classicalen door het land. Maar geen kind in het land gelooft wat ze zelven, toen ze het neerschreven, evenmin geloofden.

„*Plan tot diefstal*," of gelijk de heer Ds. Hogerzeil ons nariep, „toeleg om de kas mede te nemen." Maar ook deze aanklacht compromitteert hem, die haar in dorst dienen, meer dan ons, die ze geldt.

„*Complot in den Broederkring!*" Eerst door de Classicalen in de advertentie van 10 Januari, en later nóg potsierlijker door C. in het *Utrechtsch Dagblad*, ons naar het hoofd geworpen. Maar ook met dit verzinsel liepen meer de verzinners er in dan zij, die ze belasterden.

„*Dat we de Attesten wilden weigeren!*" Maar sinds wanneer kan aan eerlijke lieden de eisch gesteld, dat ze hun toevlucht nemen tot „gedrochtelijke fictiën" en „jammerlijke uitvluchten", gelijk *de Hervorming* zoo scherp maar waar, juist in de afgifte der Attesten aan het hooge Classicaal Bestuur verweten heeft?

Och, dit alles blaast ge met den adem uwer lippen weg, nog eer uw oog er op rusten kón; en niets, niets, letterlijk niets blijft over, dan het *vermoeden*, dat ge het Kerkverband *zoudt hebben verbroken*, en dat ge deswege schuldig staat aan *hoogverraad*.

Nu herinnert men zich het proces-Bulkley, de bekende dame die te Apeldoorn de kinderen van den heer Hoek wilde ontvoeren; en men weet, hoe de politie er volledig achter was gekomen, *dat er plan*

tot uitvoering bestond, en hoe ze dit plan kon bewijzen. En toch, daar had de politie niet genoeg aan, en om de schuldigen voor den rechter te kunnen brengen, heeft ze toen zelve haar eigen dienaren geleend, om handlangers van de misdaad te worden, alleen maar om te kunnen bewijzen *een begin van uitvoering*.

Minkundigen begrepen dat niet. Maar wie de allereerste rechtsbegrippen kent, voelt dit best. Immers die weet, dat *het opvatten van een plan* op zichzelf nog volstrekt niet strafbaar is, en dat om den schuldige strafbaar te stellen, altoos *de poging om het plan uit te voeren moet begonnen zijn*.

Stel dus al, er *had* plan bestaan, om het Kerkverband te verbreken, en dit *ware* een misdrijf, dan gaat het naar alle goede rechtsbeginselen toch nog nimmer aan, om dat *plan* zelf reeds als *misdrijf* te qualificeeren; want eerst als men *begin van uitvoering* had kunnen bewijzen, zou er van schuld in de rechtszaal sprake kunnen zijn.

Maar bovendien, afsnijding van de hoogere Besturen *is* geen *misdrijf*, ook al ware het uitgevoerd. Veranderen van Kerkverband is in ons Staatsrecht geen zonde, ook al waren we er toe overgegaan.

In de 16de eeuw hebben *al* onze Kerken de hoogere Besturen afgesneden en zijn ze *alle* van Kerkenorde veranderd; en zelfs *in ons publiek Staatsrecht* is de bevoegdheid onzer Kerken hiertoe, destijds wel verre van betwist, eer volledig en op alle wijzen erkend.

En evenzoo, toen onze Kerken in 1816 in heur toenmalig Kerkverband leefden, en zoo ongemerkt overgleden in het tegenwoordig Kerkverband, heeft niemand heur recht om van Kerkenorde te veranderen, bestreden, maar heeft én de Koning én de Hooge Raad de bevoegdheid der Kerken om een andere Kerkenorde, zelfs *rebus ipsis et factis*, te accepteeren, erkend.

Van majesteitsschennis of hoogverraad of samenspanning tegen de Kroon kan hier dus geen sprake zijn, en dus ook niet de bepaling van het Strafwetboek over „samenspanning" tegen ons worden ingeroepen. Want immers: Koning in onze Kerk is *alleen Koning Jezus*, en tegen Hem hebben we nooit saamgespannen, maar juist voor de eere van zijn heilige kroon gepleit.

Bij het opsporen van het „misdrijf" worden we dus in nóg enger pas gedreven, en blijft ons ten slotte letterlijk niets, volstrekt *niets* over dan het bekende artikel 41.

En juist hierin kunnen we, wat het artikel zelf betreft, uiterst kort zijn, na het meesterlijk betoog van Prof. Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman, waarin hij zoo daghelder heeft aangetoond, hoe de

regeling van 1875, waaraan ten slotte ook de heeren Adriani, Vos, Hogerzeil, enz. trouw gezworen hebben, nog wél zoo bedenkelijk voor de Synodalen was als dit artikel 41.

Slechts ééne bedenking tegen dit artikel willen we nog opnemen, in verband met de dubbele qualiteit van den Kerkeraad.

De Gemeente had Vrij Beheer, en droeg *niet* dit Beheer zelf, maar de *regeling ervan* aan den Kerkeraad op. Zoolang er slechts één Kerkeraad zich aandient, dus geen moeielijkheid. Die moeilijkheid kon dán pas ontstaan, als er vroeg of laat *twee* Kerkeraden naast of tegenover elkander stonden. En alleen voor dát geval stelde artikel 41 den regel.

Hiertegen echter werpt men nu de bedenking in, *dat dit niet kon*, dat er altoos maar *één* Kerkeraad is, en dat een *ander* college, dat zich alzoo mocht *noemen*, dit nooit anders dan ten onrechte zou doen. En dit geven we natuurlijk voetstoots toe. In elk land is maar één wettig koning, en als Don Carlos als tweede koning zich in Spanje vertoont is hij de koning *niet*.

Maar dit neemt niet weg, dat er toch wel terdege in éénzelfde land feitelijk soms twee koningen tegelijk kunnen zijn. Het bekende geval van Saul en David leert dit. Wien had men nu destijds in Kanaän te gehoorzamen, Saul, die eerst koning geweest was, of David, die tegenover Saul optrad? En nu zou een legitimist stellig zeggen: „Natuurlijk Saul. David was een privaat persoon!" Maar wie aan Gods Woord vasthoudt zal antwoorden: „Neen, *maar David was de echte koning*, want Saul had zijn God verlaten, en dies God *hem*!"

Toegepast en overgebracht op den Kerkeraad, is dus de Synodale Kerkeraad, die Jehova varen laat, *Saul*, en *David* is de Kerkeraad, dien men kent aan zijn blijven bij Gods Woord. Welken dier twee Kerkeraden zal c. q. de Kerkvoogdij nu volgen moeten? „Wel", zegt artikel 41, „natuurlijk dien Kerkeraad die in de positie *van David* verkeert, en dien, die de Saulsgestalte draagt, *niet!*"

Twee Kerkeraden kunnen er optreden. Waaraan nu kent ge de echtheid van den één en de valschheid van den ander? Aan de erkenning door de Synode? Natuurlijk niet, want we spraken van een Kerke *van Christus*. Dus moet het wel *aan de erkenning van den Christus* hangen. En dit nu wordt uitgemaakt volstrekt niet door vrome bevindingen, maar *alleen door het Woord.*

Of wilt ge een ander voorbeeld. Onlangs droeg Von Bismarck

aan den Paus het scheidsgerecht op in een koloniaal geschil tusschen Duitschland en Spanje. Stel nu dat (hetgeen vroeger meer dan eens gebeurd is) te Rome plotseling een oproer ware uitgebroken, dat de Thomisten het onderspit hadden gedolven, en door de tegenpartij een andere paus verkoren en op den „heiligen stoel" gezet ware, meent ge dan heusch, dat Von Bismarck nu zeggen zou: „Het scheidsgerecht droeg ik aan den paus op. Thans is die andere kardinaal paus geworden. Dus nu sta de beslissing aan hem!" In het allerminste niet. Maar Von Bismarck zou het bij den oorspronkelijken Paus houden, bij Leo XIII, en anders geen.

Of ook stel, zulk een scheidsgerecht ware door Engeland aan den President der Vereenigde Staten opgedragen, maar hangende deze opdracht breekt er een conflict in de Unie uit. De tegenpartij kiest een anderen president, en ook deze houdt zich in een der hoofdsteden staande. Dan zou de gezant van Koningin Victoria toch instructie moeten vragen, niet waar?, en moeten weten *aan welken President*, hij zich te houden had. En indien Lord Rosebery dan naar Washington telegrapheerde: „Bijaldien er *twee* Presidenten tegenover elkander komen op te treden, houdt gij u aan dengene, *die oorspronkelijk de opdracht ontving!*" — wat ter wereld zou daarmeê dan door Victoria misdaan zijn?

Want, of men nu al tegenwerpt, dat de Gemeente de opdracht in 1869 aan den *Synodalen* Kerkeraad gegeven had, dit doet ter zake volstrekt niets.

Oorspronkelijk is de Beheersregeling door de Gemeente in 1810 juist *niet* aan den Synodalen Kerkeraad toevertrouwd, om de eenvoudige reden, *dat er in* 1810 *nog geen Synodale Kerkeraad bestond.*

Van 1816 tot 1869 had dan ook niet één enkel hooger Bestuur zich ooit in ons Beheer ook maar van verre gemengd.

Het was altoos in Beheerszaken *de feitelijke Kerkeraad*, maar nooit onder toezicht van hooger Bestuur geweest.

Toen derhalve de Gemeente in 1869 besloot, „de zaken op den bestaanden voet te laten," is hiermeê volstrekt en in het allergeringste geen vrijbrief uitgereikt voor Synodale inmenging.

Eer het tegendeel.

De Gemeente heeft én in 1816 én 1869 gestemd in het vast vertrouwen, dat de Kerkeraad bekwaam was tot het voeren *van een dubbele qualiteit*, en dat hij in Beheerszaken nooit door het Classicaal Bestuur zou worden verontrust.

En dat dit kon, en redelijk gedacht was, toont reeds het gewone maatschappelijk leven.

Stel b. v., een predikantsvrouw wordt benoemd tot regentesse van een geheel onafhankelijke ziekenverpleging. Nu staat die dame natuurlijk als *vrouw* onder de gebiedenisse van haar man. Zelfs mag ze, als heur man het haar verbiedt, dat postje niet aannemen, en moet evenzoo, als haar man het eischt, dat regentesseschap weer neerleggen. Én over dat aannemen én over dat neerleggen van zulk een ambt, heeft haar man wel terdege te zeggen. Maar hoe ver nu ook de macht van een man over zijn vrouw ga, toch blijft die vrouw in hetgeen ze *als regentesse* in de vergadering van de ziekenverpleging doet, *volkomen vrij en onafhankelijk.* En de predikant, die aan zulk een vergadering schreef, dat hij zulk een besluit, als waartoe zijn vrouw medegewerkt had, wraakte en te niete deed, zou eenvoudig zich als ongenood bemoeial belachelijk maken.

En zoo nu ook stond het hier.

Zeer zeker heeft het Classicaal Bestuur over den Kerkeraad te zeggen. Toen dus de Gemeente aan den Kerkeraad in 1869 den last opdroeg om het Beheer te blijven regelen, had het Classicaal Bestuur dit zeer wel kunnen verbieden, en zeggen: „Gij moogt zulk een opdracht niet aannemen." Evenzoo zou het Classicaal Bestuur nu nog aan den Kerkeraad gelasten kunnen: „Gij moet die opdracht neerleggen. Voor zulk een last zijt ge onbekwaam". Maar nu de Kerkeraad die opdracht, onder stilzwijgend gedoogen van het Classicaal Bestuur, eenmaal aanvaard heeft, nu is de Kerkeraad bij de uitvoering van dien last en bij de kwijting van die opdracht, van elk hooger Bestuur volkomen onafhankelijk. En als zulk een hooger Bestuur er zich dan toch in mengt, en zegt: „Als over u gesteld kom ik uw besluit o, Kerkeraad, ook in zake het Beheer, te niet doen!", dan lijkt dit als twee druppelen water op den prediker, die een besluit, waartoe ook zijne vrouw-regentesse had meegewerkt, casseeren dorst.

En nu weet ik wel, dat de heeren hier een ander loopje op hebben, en zeggen: „Niet als belast met de regeling van het Beheer, maar als *Kerkeraadsleden* hebben we u aangetast!", maar ook dit kaartenhuisje valt ineen, zoodra ge er met den nagel van uw pink slechts even tegenaan tikt.

Verbeeld u, het Classicaal Bestuur zal dan zeggen: „In Beheerszaken, o, leden van den Kerkeraad, zijt ge natuurlijk volkomen vrij. Daarover kunt ge naar hartelust en gansch vrijelijk stemmen. Dat gaat mij niet aan. Maar weet wel, als ge ooit in Beheerszaken een besluit neemt, dat mij niet gevalt, straf ik u onmiddellijk *met den kerkelijken dood!*"

Fraaie vrije stemming!

Dan zou voortaan Dr. Vos bij elke stemming over Beheerszaken maar even zijn vinger hebben op te heffen, en te zeggen: „*De waarde Broeders moeten het weten, maar ik waarschuw ze voor de gevolgen!*", om alle vrijheid van stemming volkomen illusoir te maken.

Zulk een stemming noemt men, onder eerlijke mannen, een stemming met het pistool op de borst, en ontzegt er dies alle zedelijke waardij aan.

Er is dus niet alleen geen misdrijf te ontdekken, maar ook al *had* het bestaan, dan hadden nog nooit de Classicalen als rechters van instructie kunnen optreden. Hún ging het geding in geen geval aan.

Voor de wetgevende macht in Beheerszaken is de Kerkeraad geen verantwoording schuldig aan de Synode, maar alleen *óf* aan de Gemeente *óf* aan de hooge Justitie.

Stel dus al dat het artikel zondig ware, *des neen!;* — stel dat men iemand wegens een uitgebrachte stem vervolgen kan, *wat nooit mag;* — en stel, dat te bewijzen ware wie voor of tegen gestemd heeft, *wat onmogelijk is;* — dan nog zou er nooit van *misdrijf* onder de juridictie der Synode sprake kunnen zijn, maar uitsluitend van een misdrijf, waarover óf de Gemeente te oordeelen had, óf ook, ten behoeve van de Gemeente, de Burgerlijke Rechter.

XII.

DE VERSTROOIDE SCHAPEN.

Wat heeft *de Gemeente* gedaan, toen het gerucht van deze ergernissen tot haar kwam?

o, Een oogenblik kwam „het vleesch" aan het woord, en meer dan éene uiting is opgevangen en op schrift zelfs gezien van een hartstochtelijke verontwaardiging, die met geweld, die met den sterken arm de vijf getrouwe leeraren weer op den kansel wilde brengen.

Soms gaan zulke stemmen nóg op.

Maar ze waren van den aanvang zeldzaam, en sterven nu bijna geheel weg.

God zal Rechter wezen!

Op Hem vertrouwt zijn volk ook in dezen nood!

Want wel lijdt de Gemeente dieper dan men denkt, en wel *schrijnt*

het gepleegde onrecht haar de ziel. *Berlage* in eere, en *Van Son* en de zijnen wegens *„verregaande onrechtzinnigheid"* geschorst! — o, ze kan dat gruwelijke woord maar niet van zich zetten.

Maar toch ze hield zich in.

Ze sloot zich nauwer, teederder, inniger aaneen.

Ze voelde weer het klemmen van den broederband.

En voorts bad ze, en boog zich onder het oordeel des Heeren.

Slechts één ding mocht men niet van haar vergen: *Zij, de Gereformeerde Gemeente van Amsterdam, ging niet meer naar heur Bedehuizen op.*

Ze *wil* geen voet meer over den drempel van de Bedehuizen zetten, *tenzij eerst haar trouwe leeraren in ongerepte eere hersteld zijn.*

En daarom verzamelde ze zich zondags in lokalen. In *Plancius*, in *Frascati*, in *de Werkende Stand*, in *Stroucken*, in *de Vrede*, in de *Vereeniging*.

En daar zette men zich bij het Woord neder en wierd getroost en toch ook weer verootmoedigd.

En, al vond men dan slag op slag de zalen vol, zoodat men naar huis terug moest, toch gaf men den moed niet op.

Men had aan de vervolgde broederen in het binnenste des harten houw en trouw gezworen.

Dien eed zou men gestand doen.

En dat zal men doen, ook al ging het woelen en woeden der ongerechtigheid nog voort.

Natuurlijk doet hier niet het *Modern* noch ook het *Irenisch* deel der gemeente aan meê; maar te Amsterdam is het Gereformeerd deel van het kerkgaand publiek toch op zich zelf reeds zóó talrijk, dat het op bijna twee derden van het geheel kan geschat.

De collecten toonden het. In vier weken tijds eene inzameling van tusschen de *drie en vier duizend gulden!*

XIII.

CONCLUSIE.

Toch zie men toe, dat men *de Gemeente* niet al te zeer terge.

De gemeente te Amsterdam niet; en ook niet de gemeenten in de onderscheidene gewesten.

Er kon toch een punt in den stroom komen, waar het ijs als een dam vast ging zitten, zoodat niets meer het overstroomen van de velden weerhield.

Omtrent den feitelijken toestand in de onderscheidene deelen des lands maken we ons niet de minste illusie. Al wat men ons aan komt zeggen, van veler onverschilligheid, en veler onaandoenlijkheid, en veler bangheid, en veler gehechtheid aan geld en goed, weten we ook wel!

We *zijn* geen Enthousiasten!

Maar, en hiervoor waarschuwen we u, Irenischen, in die onverschilligen, die onaandoenlijken, die bangen, die geldlievenden *ligt ook voor u geen kracht!* En daarentegen *wat voor het Gereformeerde beginsel op durft treden*, is allerwegen *de kern*, waarbij de wortelvezelen onzer Gereformeerde kerk nog diep in het hart zitten, en die daarom, als eens alles verbleekt en vervloeid en tot damp verijld zal zijn, zich nóg openbaren zullen als de eigenlijke Kerk onzer vaderen.

Die lieden zijn *wijsvast*.

Het baat u daarom niet, of ge hun al diets maakt: „Die schorsing te Amsterdam heeft niets met Gods Woord te maken". Deze minnaars van Gods Woord *voelen dat wel beter*.

En zoo ook baat het u niet met al, of ge het geding al tot Amsterdam zoekt te beperken. Neen, roepen die echte zonen der Kerk u dan toe, heel de Kerk in alle deelen van ons vaderland, is, als ge uw vlijm in haar hartader zetten durft, weer als met een tooverslag één.

Er staat iets in Gods Woord, *van wie zijn oogappel aan durft raken.*

En daar, gij, heeren Classicalen, gaat het met uw doldriftig machtsvertoon tegen die kern der Gereformeerden in den lande, of ge wilt of niet wilt, naar toe.

Want, en dit is de harde *conclusie*, waarmeê ik dit drietal vlugschriften eindig: Voor de „Vredelievenden" in de Kerkbesturen was het weggelegd, het laatste uitzicht op vrede met de Kerken voor die hoogere Besturen te vernietigen.

Het Conflict *is* dan nu gekomen, maar niet, gelijk het behoord had, tusschen de Belijders en de Loochenaars van den Heere Jezus Christus, maar *tusschen die Belijders onderling*, en dát hebben niet *wij* gezocht, maar hebt Gij, *Irenischen*, gewild.

Het Conflict is gekomen, maar niet, gelijk behoord had, op de Proponentsformule, of op Artikel 38, maar in een gemengde Geloofs- en Beheersquaestie; en ook dát hebben wij zoeken te voorkomen, maar hebt Gij, *Irenischen*, met opzet zoo *gemaakt*.

De wrange vrucht van dezen dubbelen misgreep kan niet uitblijven.

Als Efraim tegen Juda rust pleegt de booze hartstocht steeds nog feller te ontbranden, dan wanneer Rabsake op Jeruzalems's muren én Juda én Efraim hoont.

En ook, door in de Geloofsquaestie de Beheersquaestie te mengen, hebt ge elk edeler motief op den achtergrond geschoven en den onheiligen geest van baatzucht, geld- en hebzucht in de Kerken des Heeren losgelaten.

Vandaar het weinig verheffend karakter, dat gij aan dezen strijd gaaft.

Gij streedt niet voor uw Heer, maar tegen uw broederen.

Gij streedt niet voor vrijheid, maar zwaaidet de geeselkoorde der tirannie.

Steeds riept ge: „Niet door kracht noch door geweld, maar door den Geest des Heeren moet het geschieden!" En nu met wat anders dan met *kracht*, met wat anders dan *geweld*, zijt ge opgekomen? Noemt één maatregel waarmêe ge den Geest des Heeren *niet* hebt bedroefd?

Met deurwaarders kwaamt ge. Kasten hebt ge opengebroken. Deuren liet ge pantseren. Smeden en politieagenten waren uw gevolg. Booze advertentiën liet ge in de dagbladen drukken. *Uilenspiegel* koos voor u partij. In een spektakel-theater zegt men, dat uw heldenstuk eenzelfde publiek zal gaan vergasten, dat zich moê zag aan *de Blanke Slavinnen*.

Ge hebt dit alles niet bedoeld.

Eer, we nemen dit van harte aan, is er veel in dit alles wat u zeven spijt en hindert.

Dat spektakelstuk stuit de besten onder u, ik weet het, tegen de borst.

Maar ontkomt ge daarmeê aan uw verantwoordelijkheid?

Ziet een enkele vonk hoe grooten hoop hout zij aansteekt, en hier *lag* een hoop hout, en. . . . Gij *hebt* de vonk er in gedragen.

Vandaar dat gemis aan zelfbedwang; dat gebrek aan *maat*, en daardoor aan zedelijke kracht, dat al uw bedrijf kenmerkte.

Gij waart uzelven niet en kondt uzelven niet tegenhouden.

Langs het vlak, dat voor uw voeten helde, gleedt Gij af.

En *waar* zijt Gij toen ten slotte toe gekomen?

Hiertoe, gij machthebbers in de Kerke Gods, dat het *vitium originis*, dat de Synodale Hiërarchie sinds haar geboorteuur in 1816 aankleefde, dan nu eindelijk zijn vrucht voldragen heeft.

Willem I bedoelde het met onze Kerken in 1816, o, zoo goed. Een echt *Christelijke* Kerk zou het blijven. Aan haar leer en belijdenis mocht zelfs niet getornd worden. Dus Jezus bleef haar Heer!

Maar zie, in onverzoenlijken strijd met die betere bedoeling was *het hiërarchisch stekje*, dat in datzelfde jaar op ons kerkelijk erf

gepoot wierd; want élk hiërarchisch beginsel *moet* eindigen met *zijn* hoogheid, *zijn* majesteit te stellen in plaats van die van onzen Heer.

Dit nu was reeds lange jaren in onze Kerken bedektelijk geschied, maar *Gij* naamt het eerst in dit uw toomloos woeden den sluier ganschelijk weg, en liet het hiërarchische beginsel in al zijn naaktheid triomfeeren.

Uwe twee verklaringen: Eenerzijds, dat de heeren Ds. P. van Son c. s. *verregaand onrechtzinnig zijn*; en daartegenover dat de leerlingen van de heeren Dr. Berlage c. s. voor u als *Niet-onrechtzinnig* gelden, vellen in heur scherp contrast dit voor u doodelijk oordeel.

Dat hebt ge noch de éene noch de andere maal *gemeend*, maar *tegen uw meenen in*, hebt gij het zoo *moeten* zeggen, omdat het hiërarchisch beginsel u geen rust liet, maar dreef.

En toen zijt ge voort en verder gegaan, en plotseling ontdekkende, dat in een Hiërarchie voor alle onrecht dekking, van alle plichtsbetrachting dispensatie, voor elke machtsdaad absolutie is te vinden, hebt ge aan onze verbaasde Kerken een schouwspel geboden, waardoor het in toenemende mate duidelijk wierd, hoe niets en niemand in al onze Kerken tegen den hiërarchischen toorn langer veilig is.

Ge *deedt* het om de Organisatie te redden, en door niets zoo zeer als door uw doldriftig bedrijf hebt *Gij* juist die Organisatie den levenswortel afgesneden.

Ge meendet schrijver dezes een slag in het aangezicht te geven, en zie, juist wat hij straks twintig jarenlang van het verderfelijk karakter dier Organisatie geschreven had, *is thans door uw eigen doen bewaarheid.*

Laat mij er dit éene nog bijvoegen:

Ge hebt het altoos laster geheeten, zoo dikwijls ik ons goede volk tegen *de weinig vredelievende gezindheid* der zich noemende „Vredelievenden" dorst waarschuwen.

En nu, Broeders, van Irenischen bloede, antwoordt mij, wat dunkt de Gemeente, wat dunkt het Vaderland, ja, wat dunkt uzelven van uw „Vredelievendheid" *thans?*"

INHOUD.

ERRATA.

Op	pagina	21	staat	VII	(als Hoofdstuk),	moet zijn:	**VI.**
„	„	24	„	VIII	„ „	„ „	**VII.**

Bij den Uitgever dezes is mede verschenen:

HET DREIGEND CONFLIC

MEMORIE

VAN DE

Gevolmachtigde Commissie uit den Amsterdamschen Kerk
voorlichting der Gemeente

IN ZAKE DE ATTESTE

VOOR DE COMMISSIE GESTELD DOOR

DR. A. KUYPER.

Prijs 45 Cents.

HET CONFLICT GEKO

DOOR

Dr. A. KUYPER,

I.

Complot en Revolutie.

Prijs 25 Cents.

II.

Ons Vrij Beheer bedreigd en beve

Prijs 25 Cents.

KORT VERHAAL

VAN DEN

KERKELIJKEN STRIJD TE AMSTE

in de eerste dagen van Januari 1886.

Brief aan het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holl
eenige niet-geschorste Kerkeraadsleden.

MET TWEE BIJLAGEN.

Prijs 25 Cents.

Koninklijke Nederlandsche Stoomdrukkerij, Warmoesstraat 106, Amste

